

Tanuljon tárogatót minden magyar!

A «Wagner»-féle tárogató-iskola nemcsak tárogatóra, hanem kottára is megtanít minden zenekedvelőt vagy kezdőt a legrövidebb időn belül. Úgyes példákkal magyarázza az iskola miként kell kottát olvasni és tárogatózni úgy, hogy tanítóra egyáltalán nincs szükség és mégis gyorsan tanulunk. A «Wagner»-féle tárogató-iskola gyönyörű magyar népdalokat, újabb magyar és régi kurucz dalokat tartalmaz, többek között:

Csillagtényes nyári éjjel,
Messze mentél, nagyon messze,
Cserebogár, sárga cserebogár,
Ha majd egyszer a siromon,
Vallomás,
Három hervadt rózsza,
Fürdik a holdvilág,
Kék nefelejts,

Ugy még sohasem volt,
Ocskai brigadéros,
Hoffmann meséiből,
Eredeti Rákóczi nóta,
Bordal a „Bánk bán“-ból,
Bihari kesergője,
„Tosca“ operából,
Zsindelyezik a kaszárnya,

Leszopom a jó bort, stb. stb.

A «Wagner»-féle tárogató-iskola gyönyörű ábrákkal, nagy alakban, finom kivitelben, csekély 6 koronáért kapható minden papír-, könyv- és zeneműkereskedőnél, vagy a kiadónál

W Á G N E R

országszerte elismert elsőrendű magyar
hangszer- és beszélőgépek nagyáruháza

Budapest, VIII., József-körút 15. szám

Vidéki rendelésnél az összeg előre küldendő! Wagner-féle tárogatók 500 koronáig! Árjegyzék 50 fillér bélyeg ellenében bérmentve. Óvás! Figyeljen a «Wagner» névre, hogy máshoz be ne tévedjen.

22. SZÁM. 1919. (66. ÉVFOLYAM.)

SZEPIRODALMI ÉS ISMERETTERJESZTŐ HETILAP.

BUDAPEST, JUNIUS HÓ 1.

Szerkesztőségi iroda: IV. Vármegye-utca 11.
Kiadóhivatal: IV. Egyszem-utca 4.

Egyes szám
ára 1 Kor.

Előfizetési feltételek:

Egészévre — 48.— korona
Félévre — 24.— korona
Negyedévre — 12.— korona.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag megállapított viteldíj is csatolandó.

A NÉPBIZTOSOK MEGSZEMLÉLIK A VÖRÖS ŐRSÉG ROHAMSZÁDAIT
CSAPATSZEMLE A VÉRMEZÓN MÁJUS 25-ÉN

SZEGEDI EMMA, SZINÉSZNŐ.

REGÉNY. — IRTA MOLY TAMÁS.

(Folytatás.)

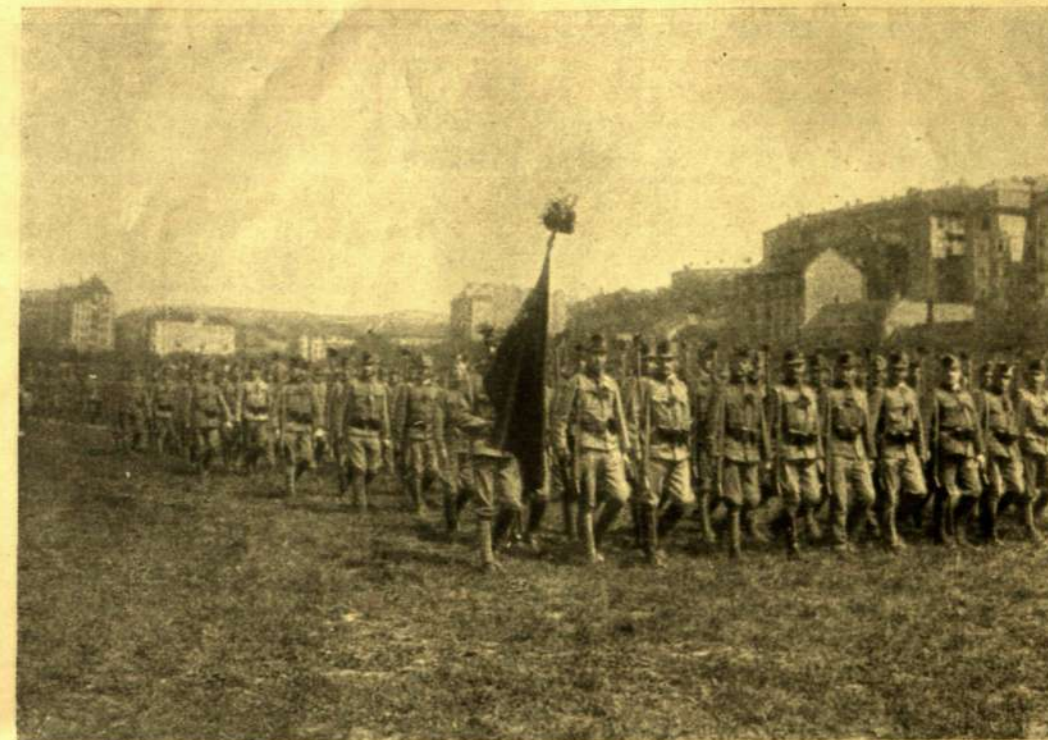
— Nem nézem le, vörös Gáspár...
 — De igen, kérem, látom én azt, érzem én azt!
 — Akkor inkább azt kellene igen helyesen éreznie, hogy sehogyan se nézem magát.
 — Olyan rossz színész vagyok?
 — Nem. Jó színész, és ha valamihez kedve van, ha meg akarja csinálni a szerepét, akkor nagyon jó színész.
 — Őszintén örülök, hogy ezt mondja. Ez az ön szájából nem dicséret, hanem sokkal, sokkal több.
 — Csakhogy ön nem akar dolgozni, önben nincsen meg az önmagához való komolyság.
 — De kérem szépen...
 — Ha azt akarja tudni, hogy én mit fogok mondani, akkor ne vágjon a szavamba. De ha tudja, hogy mit akarok mondani, akkor ne fárasszon engem fölösleges beszéddel. Na, most mit néz rám? Tudja, hogy mit akartam mondani? vagy nem tudja?
 — Nem tudom.
 — Önben nincsen meg az önmagához való komolyság. Ezt talán így nem érti. Én már régen rájöttem arra, hogy a kít a jó isten tehetséggel sújtott — mert, vörös Gáspár, én eddig azt tapasztaltam, hogy a tehetség nem isten áldása, hanem isten verése — annak kutya-kötelessége azt a tehetséget a legnagyobb odaadással könyörtelen munkával nagyra nevelni. És ez munka! Dolgozni kell, vörös Gáspár, irgalmatlanul, ha az embernek tehetsége van! Maga pedig nem dolgozik. Ez az a kis szakadék, mely bennünket elválaszt. Megkérdezte, megmondtam. Vagy talán tévedek és ön nem ezt akarta tudni?
 Gáspár most megállt, levette a kalapját és meghatott, szívből fakadó hangon mondotta:
 — Ilyen asszony nincsen több a föld kerekén! Nagyszerű asszony! A legkiválóbb asszony! Ha a jó isten engem áldna meg egy ilyen asszonnyal, hej mi lenne belőlem! Még talán miniszterelnök is lenne belőlem!
 Emma halkán nevetett:
 — Ezt a kifakadást igazán nem érdemlem meg.
 — Kérem, a mit ön mondott, az mind szent igaz. De én nem vagyok ám olyan, a milyennek ön most itt lát. Talán el se hiszi: törekvő, szívós, szorgalmas vagyok. Csak épen itt nem tudom produkálni azt, a mit tudnék.
 — Miért? Kap szerepet. Kevesen vagyunk.
 — Kapok szerepet, de nincsen benne köszönet. Sohasz azt kapom, a mi nekem való. Nem nekem kellene játszani Oszvaldot? Tiszta sor. De Manderszt nem hagyom a nyakamba sózni. És aztán még egyet: Hogyan lehet nyugodtan dolgozni, ha az ember nem érzi magát biztonságban. Úgy értem, ha nem számíthatok arra, hogy minden elsőjén meg tizenhatodikán megkapom pontosan a gázsimat. A gázsimat! Azt a pár rongyos forintot! És még ez se bizonyos. Rémelem, tudja, hogy minden nap felborulhatunk?
 — Hát ezt honnan veszi?! Rémeket lát.
 — Ó, ön persze nem tud semmiről semmit. De én látom, hogy mi történik itt a színháznál. Ön azonban erre azt mondja, hogy én rémeket látok.
 — Hadd halljam, mi történik?
 — Semmi, csak az, hogy a direktor a Csapó Manczinak két részlettel tartozik. Ez egy csöppet se megnyugtató.
 — Nekünk eddig pontosan fizette a gázsit.
 — Ó igen, minket eddig pontosan fizetett. De mi történik, ha Csapó Manczi egyszer csak követelni fogja tőle az eddig esedékes részleteket, és a direktor nem tud fizetni? Vagy akár az egész kölcsönadott tízezer koronát, a mit követelni most, ezek után joga van? Akkor a direktió felborul és nincsen

szerep, nincsen semmi. Akkor mi lesz velünk? Így talán már nem lehet rossz néven venni, ha az emberben nem tombol a művészi ambíció, a mikor ráfekszik a szorongó aggodalom és fojtogatja!
 — Azt a Csapó Manczi nem teszi.
 — Nem? Hát mit tegyen? Várjon nyugodtan, a míg a helyzet végleg reménytelen? Mert eddig nem ment nekünk jól, ugyebár? A direktor, elég furcsán, a leggyöngébb városokba vitt; és mindenütt ráfizetett. Két, három napig van közönség, azután már nincsen jövedelem tizenkét, tizenöt napon keresztül. Az a kis forgótöke ilyen módon nagyon hamar elforog. Most hallom, hogy a direktiónak még fogalma sincsen, hogy innen, a honnan igazán már menekülni kellene, hová fogja vinni a társulatát. Megengedi, ugyebár, hogy ez egy csöppet se megnyugtató?
 — Minderről nem tudok semmit, és ez nem is tartozik rám.
 — És ha majd itt marad, mint egy felborult direktió áldozata, szerződés nélkül? On nagy színész, díszé bármely elsőrangú társulatnak, és boldog lehet az a direktor, a kihez ön elszereződik, de ha most, vagy két hét múlva, vagy egy hónap múlva, ez a társulat felborul, akkor ön csak úgy nem tud szerződést kapni, mint közülnök akarja, a kik sokkal jelentéktelenebbek vagyunk. És akkor mi lesz?
 — Nem fogunk felborulni!
 — Ezt akarom én is, ezen dolgozom én is.
 — Látja, ez szép öntől, vörös Gáspár.
 — Kérem, ezért ne dicsérjen, ezt a magunk jól felfogott érdekében teszem. A helyzet mindenütt és mindig ez: direktor és tag sohasem barátok, hanem mindig ellenségek.
 — Ez már nem igaz!
 — Kérem, ezen nem lehet vitatkozni, ez így van. Vegyük csak ezt a mi esetünket. A direktor nem gondoskodik rólunk és romlásba visz, tehát ő a mi ellenségünk. Önt három színészről helyett dolgoztatja, a mi önnek nem tesz jót, mert hamarabb fog ebben a strapában tönkremenni; tehát ő az ön ellensége. Ő kiharánlja az ön tehetségét, követeli öntől a lehetetlent is, de megfelelő gázsit nem fizet; tehát ő az ön ellensége. Ezt csak úgy hamarosan sorolom fel, mert ha részletekbe bocsátkoznám...
 — On bajban volt, a mikor a direktor önnek szerződést meg előleget küldött, vörös Gáspár, úgy tudom, tehát válságos helyzetében az ön ellensége kenyeret adott önnek? — És Emma hidegen ránézett a színészre.
 — Úgy van, szerződést adott, előleget is adott. De miért? — Gáspár nem jött zavarba; kedvesen mosolygott, a mikor magyarázta: — Mert ismeri a tehetséget és tudja, hogy én használható vagyok, és bőven behozom neki, a mibe kerülök. A mikor engem szerződtetett, a direktor nem csinált rossz üzletet.
 — Én most mégis kezdem hinni, hogy ő rossz üzletet csinált.
 Gáspár ránézett Emmára, nagyot nézett, és óvatosan kérdezte:
 — Miért hiszi?
 — Mingyárt megtudja; mondja csak tovább! de siessen, mert próbám van.
 — Igazán nem tudom... olyan ellenséges hangon szól hozzám... miért? nem csináltam önnek semmit.
 — Nem is adtam rá okot se magának, se másnak.
 — Őszinte híve, lelkes bámolója vagyok, és hogy mennyire, hát kérem, idehallgasson. Úgy-e, kérem, önnek most száz forint fizetése van.
 — Ez mit érdeklí?
 — Ennek is megvan a maga oka. Kérem: meg van ön ezzel a száz forinttal fizetve? Gázsit ez egy ilyen elsőrangú színésznek?

Kérem, Virághalmi nem ismerte önt azelőtt, csak jóhírére hallotta, száz forintot kínált, mert tudta, hogy ez a szerződés önnek most kapóra jön. És ön elfogadta az ajánlatát. Ezt értem, ez eddig rendben van. De azután látta önt játszani, látta, hogy ön mit produkál, és föl kellett ismernie, hogy ön mennyivel többet ér neki száz forintnál. Igazam van? És ugyebár ő nem jött azzal a jóleső meglepetéssel, hogy ötven vagy hatvan koronával fölemeli a gázsiját. Ő minden este meg délen is pezsgőt iszik; ha játszott s meg volt önmagával elégedve, két üveggel is, hárommal is iszik, én láttam, ott ültem vele nem egyszer; úgy él mint egy princa, de hogy Szegedi Emmának nem való száz forint fizetést adni, arra nem gondol el a derék ember.
 — Ez nem tartozik önre!
 — Nem akarom ezzel bosszantani. Azért említtem, mert erről is beszéltünk Csapó Manczival, tulajdonképpen jóformán csakis erről beszéltünk. Ugyanis a Manczi szeretné vissza a pénzét, érthető, úgy-e? és erre ilyen körülmények között bizony alig van remény, és ő hozzám fordult tanácsért, hogy mitévő legyen. Hát kérem ez nem olyan könnyű helyzet, a milyennek az ember gondolná. Mert Virághalmi nem igen fog fizetni. Itt csak egy módon lehetne segíteni, mondtam Manczinak, még pedig úgy, hogy valaki átveszi a direktiót, mielőtt ez, hitelét veszve, egészen fölborul. Ő lépjen fel határozottan Virághalmival szemben, követelje tőle a pénzét, Virághalmi amúgy is megszegte már a szerződést, talán vissza se tudja már adni Matolcsiéknak az óvadékot sem, itt is ezer koronáról van szó, s a mikor látni fogja, hogy mekkora bajban van, örül majd, ha elhordhatja innen az irháját. A társulat vezetését átveszem én, erről is beszéltünk már a Manczival, mert részben át kell szervezni a bandát, hogy elsősorban önnek, ha nem is adhatjuk meg most már azt a gázsit, mely valamiképpen megfelel az ön értékének, de egyelőre háromszáz koronát fogunk fizetni és azonkívül a műsort közös megállapodással, az ön óhajainak tekintetbevételével fogjuk összeállítani, nem pedig ilyen tervszerűtlenül, kapkodva, ostobán, összevissza, mint a hogyan ez most itt történik. Nem csoda, ha ilyen vircsaft mellett nem tudunk boldogulni s el lehetünk rá készülve, hogy ma-holnap felborul a kordé és mi itt állunk tehetetlenül, s azt se tudjuk, mihez kezdjünk!
 Emma meg volt lepve. Némán hallgatta Gáspár beszédét. Nagyon jól megértette, hogy miről van szó. Elfogta az utalát. Ideges lett, izgatott, de túrtöztette indulatát. Igazságérzetén felforrt a mérge: a ki kenyeret ad a másikkal, ellenségét táplálja. De tudott hallgatni, meg se mukkant, nem szakította félbe a tervezgető kollegát.
 — Úgy-e, hogy igazam van? — szólott kis szünet után elégedetten Gáspár. — Tudtam, hogy mingyárt megért, hiszen ön nemcsak genialis művésznő, hanem a legokosabb asszony. Pedig sok asszonyt ismerek! — És nagyot kacagott örömeiben, hogy az ajánlatába burkolt tervet ilyen simán és könnyen el tudta helyezni.
 — Tehát nem véletlenül sétált erre! — mondotta Emma. — Tudta, hogy jövök és engem várt. Szébb lett volna, ha mingyárt őszintén elmondja, hogy mi a terve, és milyen szerepet juttat nekem benne. De ön talán úgy érzi, hogy a mit tervez, az nem egészen tisztességes, és azért bujtatta ebbe a formába.
 — Nem tisztességes?! Már engedelmet kérek...
 — Megkapta eddig a gázsiját? Úgy-e megkapta, mint a hogyan mindenki megkapta. Kapott szerepet? Kapott! De a színész min-

dig elégedetlen. Ha megkapja a gázsiját, az a baj, és ő azon bándódik, hogy a direktora megszedi magát az ő művészetén. Ha nem kap gázsit, az a baj, mert ugyebár elsősorban a színésznek kell megkapnia a pénzét az utolsó krajczárig, hiszen ő dolgozik tulajdonképpen. És mind a két esetben a színésznek van igaza. Ha nem kap szerepet, az a baj, mert a színész dolgozni, játszani akar, a kit nem foglalkoztatnak, kikerül a műsorból, lejáratiák, az tönkre megy. Ha meg kap szerepet, az a baj, mert mindig csak tanulni, próbálni, játszani, dolgozni, dolgozni, dolgozni, hogy a tüdeje belepusztul — persze mindennek csak a direktor látja a hasznát. Ebben a két esetben is a színésznek van igaza. Meg lehet már most állapítani, hogy hiába minden fáradozás, nem lehet a színész kedvére cselekedni. Így se jó, úgy se jó, sehogyse jó. Színésznek lenni nem jó, igaza van; de minek lett színész? Azonban direktornak lenni sem jó. Ez is igaz, ámbar ön még nem tapasztalta. Viszont én kijelentem, hogy az ilyen igazga, örökké elégedetlen, acsakodó színészből, ha direktor lesz, lesz a legkomiszabb direktor. Én ezt így tapasztaltam. Eppen azért köszönöm megtisztelő ajánlatát, a nagy gázsit, a kilátásba helyezett finom pozíciót, nem kérek belőle. Azonban, mert mi elvégre is férfiak vagyunk, azt ajánlom, járjunk el nyíltan, egyenesen, férfiasan. — Már a Főtéren sétáltak, a szálló felé. — Nézze csak, itt jön a direktor, mingyárt el fogjuk intézni vele ezt az ügyet, szemtől-szembe. Jobb ez így, szebb ez így, mint az ember háta mögött piszkálódni.
 — De kérem, csak nem fogja neki megmondani, a mit én önnek bizalmasan...
 — Deirktor úr! Jöjjön csak ide. Jó reggelt. Maradjon csak, Gáspár úr, nem titok, a mit el akarok mondani. Ha elmegy, az csak rosszabb, mert akkor még egyszerű el kell mondanom az egészet az ön jelenlétében. Maradjon itt bátran.

Gáspár gyilkos pillantást vetett a mosolygó színészre. Emma nyugodtan, világosan, röviden elmondta a hűledező direktornak, hogy mi a legújabb terv, mely a társulat „kebelében” érik. Az igazgató dermedten hallgatta, hogy mi készül ellene. A mikor Szegedi Emma befejezte tájékoztató előadását, ránézett az igazgatóra és várta, hogy ez tegyen valamit, szóljon valamit. Virághalmi csak bámult hol az egyikre, hol a másikra; nem tudta, mitévő legyen. Gáspár hidegen nézett a színészre, vállat vont és fitymálón mosolygott, a mikor látta, hogy az igazgató nem ura a helyzetnek.
 — Na, mit szól ehhez? — kérdezte biztatón Emma az igazgatót.
 Virághalmi a fejét rázta, mint a ki nem hisz a szónak, vagy a fülének, vagy az agyának, mint a ki nem éri fel észszel, hogy ez lehetséges.
 — De hiszen én neked kenyeret adtam, a mikor senki nem akart szerződöttni! — szavalta megindultan.
 Gáspár felhúzta a szája szegletét; nem felelt, mintha ez nem is neki szólna.
 Emma beszélt most, keményen, határozott hangon:
 — Ezt el kell intézni! Így nem lehet tovább működni, Gáspár úrnak igaza van. Nem lehet nyugodtan dolgozni, a mikor az embernek szorongania kell, hátha holnap már összeomlik az egész direktió. Mert bizony gyöngé életük az a társulat, melynek ilyen derék tagja van. Gáspár úr itt nem jól érzi magát. Ugyebár igazgató úr, bármilyen jeles erőt veszít is benne, nem fogja Gáspár urat itt tartani? Felbontja a szerződést „barátságosan”?
 Virághalmi hangja rekedt volt, a mikor így szólott:
 — Fel, igen! — S mingyárt köszörelte is a torkát és haragudott magára, hogy ideges.
 — Gáspár úr pedig még ma, most mingyárt elhagyja a várost, a hol különben se jó lenni, ugyebár?
 — És ha nem megyek? Mert tulajdonképpen nincsen rá semmi okom. És kidobni nem hagyom magamat.
 — Akkor a direktor úr nyomban összehív egy társulati gyűlést; az eredmény nem kétséges, a társulat önt el fogja csapni. Erről a

A VÖRÖS ÖRSÉG ROHAMSZÁZADAINAK FELVONULÁSA A MÁJUS 25-IKI SZEMLÉN A VÉRMEZŐN.

jegyzőkönyvet felküldik a központba; ha ez önnek kellemesebb, hogy ilyen módon búcsúzzék a társulattól.
 — Mit szól sz hozzá, direktor úr? — Gáspár ravasz fiú volt, látta, hogy elvesztette a játékot.
 — A nagyságos asszony az én felfogásomnak adott kifejezést! — mondotta széles kézmozdulattal az igazgató.
 — „A mit Derblayné asszony tesz, az jól van tőve!” — idézte a „Vasgyáros” egyik sarkitéletét Gáspár arcátlan maliciával. — Tudomásul veszem. Kérem tehát szerződésnek rögtön felbontását. Mert igazán semmi kedvem működni olyan társulatnál, a hol nőuralom van. Kár, hogy ezt csak most tudtam meg. Ez a körülmény azonban minden esetre nagyon érdekes. Erről, azt hiszem a társulatnál rajtam kívül ez időszereint más senki sem tud. Én is bámulok, becsületszavmra bámulok. Hogy a nagyságos asszony ilyen tehetséges, ezt valóban sohasem hittem volna! Csókolom a kezét, direktor úr, — és csufondárasan levette a kalapját, és mélyen meghajolt Szegedi Emma előtt, azután sarkon fordult és fűtyörészve távozott.
 Az igazgató utána ámult; végre eszmélt:
 — Sértegette! Megsértette! — Gáspár befordult egy mellékutczába, már nem látták.
 — Leütöm ezt a rühes kutyát! — ordította Virághalmi. — Leütöm! Pizok gazember!
 — Csöndesen, direktor úr; hagyja. Jöjjön. Kár botrányt csinálni, és nem is szabad. Amúgy is rosszul megy itt nekünk. Ha ebből botrány lesz, senki sem fog színházba járni, a közönség ezt nem szereti. Jöjjön a próbára. Próbá után majd még beszélünk arról, hogy itt mi a tennivaló. Kezdek sok mindent megérteni.
 — Igen igen, ön egy okos nagyszerű asszony. Okosabb mint én, mint mindnyájan. Ne hagyjon el, kérem! Látja, azok vannak ellenem, a kiknek segítő kezét nyújtottam, és az mégis csak kegyetlen dolog lenne, ha épen ők tennének engem tönkre. Igazán nem tudom, mit csináljak. Ne hagyjon el!
 — Eddig se kérte, mégis segített. Ez után is segíteni fogom.
 — Igazán hálás leszek!
 — Igazán? És ha mingyárt szaván fogom?
 — Boldog leszek! — Az igazgató szava mélyen csengett; ravasz nő, gondolta, már meg is állapítja a honoráriumot; gázsimeletet akar, háromszáz koronát akar; a mi nem kellett a bizonytalan vörös Gáspártól, az kell a pozícióban levő Virághalmi... de, végre is, igaza van: még a halált sem adják ingyen; háromszáz korona azért mégis sok; kétszázötven, na, nem mondom; csinos kis felfordulás lenne, ha minden „hű” tag nagyobb gázsit préselne ki belőlem; hová jutnék?

És mosolygott, a mikor legmelegebb hangján kérte: — Parancsoljon velem, asszonyom, rendelkezésére állok!
 — Arra akarom kérni, ne csináljon Oszvaldból nyavalyatörős betegeket, ne ruházza fel szegényt színfalhasogató tünetekkel; elégedjék meg azzal a nagy belső betegséggel, mely szegénynek jutott és higgye el, így fog csak igazán hatni a tragédiája. Nem szemfényvesztőnek való ez a szerep, hanem őszinte színésznek, és ön el tudja így is játszani, és így lesz jó. Nem haragszik, hogy erre kérem?
 — Ó dehogyl! Ha parancsolja, természetesen így fogom játszani és lemondok minden külső hatásról, ámbar...
 — Nagyon szépen köszönöm!
 — Ámbar attól tartok, így nem lesz meg itt a kívánt sikerünk. Elfelejtí, hogy kis városkában vagyunk, a magyar haza egyik legcsöndesebb zugában, a hol talán ma olvasásuk először a plakátokon ezt a nevet „Ibsen”, ha ugyan elolvassák, és nem tudják, hogy mi ez, ki ez. És talán nem egészen indokolatlan, ha attól tartok...
 — Indokolatlan! — vágott szavába Emma.
 — A tragédia így a maga tisztaságában fog kibontakozni, ha nem kezdő ezekkel a művészietlen fogásokkal és meglesz a hatása.
 — Úgy látszik, ön ehhez is jobban ért. — Az igazgató kissé fanyarul mosolygott.
 — Ha megbánta kijelentését a háláról, melyet én nagyon is szívesen vettem, kérem... — Emma ajkbiggyeszve befordult a kapun. — Jó lesz, ha fölmelegünk, úgy is elkéstünk már.
 — Ó nem, dehogyl, nagyságos asszonyom, hová gondol!
 A próba csöndesen, gyorsan pergett le. A kétséges helyekkel valahogyan tisztába jöttek. A hol kisebb zökkenések mutatkoztak, javítottak rajtuk ismétléssel. Próbá után Emma így szól Virághalmihoz:
 — Ha ráér, jöjjön velem egy kicsit sétálni, direktor úr.
 — Természetesen, ha megengedi, ezer örömmel, nagyságos asszonyom!
 A színészek összenéztek: Hát ez mi?!
 A mikor lenn voltak az utcán, és egyedül, Emma így kezdte:
 — Jobb itt, mert az embert nem lehet ki. A színháznál soha sem lehet tudni, ki minden hallgatja az ember beszédét. Azért kérem, hogy jöjjön velem. Mondja csak, direktor úr, innen hová megyünk? És mikor megyünk?
 — Hát kérem, hogy mikor? mennék én már holnap is, de attól tartok, itt kell még maradnunk vagy nyolc napig, tíz napig, éppen mert fogalmam sincsen, hogy hová fogunk menni.

(Folytatása következik.)

STROMFELD AURÉL, A VÖRÖS HADSZEREG VEZÉRKARI FŐNÖKE.

A POLGÁRTÁRS.

Elbeszélés. — Irta Szini Gyula.

A csengettyű hosszan csilingelt, maga Moreau doktor nyitott ajtót. Polgári ruhában, háromszögletű csákovával, szuronyos fegyverrel a vállán egy szöke, sápadt fiatal ember állt előtte:

— A nép nevében! Itt lakik Bouleau törvényszéki elnök?

— Nem lakik itt, — felelte nyugodtan Moreau doktor.

A katoná egy lépést tett előre. Mögötte a lépcsőház sötét háttérében szuronyok villogtak.

— De itt lakik! — mondta a katoná és úgy nézett előre, befelé a lakásba, mint a kit nem lehet többé visszatartani.

— Higgyen a szavamnak, polgártárs, — szólt az orvos — én Moreau doktor vagyok, ez itt az én lakásom, nincs itt más senki, mint én és a betegek. Bouleau törvényszéki elnök, azt hiszem, egy emelettel följebb lakik.

A szuronyos, szöke fiatalember eltűnt, az ajtó becsukódott. Moreau azonban ott maradt és hallgatgatózott. Kemény, katonás lépések hágtak föl a felsőbb emeletre, aztán az orvos tisztán állotta, a mint megérintették a himzett csengettyűszinort, puskatusok gépiesen dobogtak lábhoz, csend, a feje fölött hatalmas szaladgálás, majd ugyanazok a katonás lépések megint lefelé koppannak. Moreau doktor kilesett a kémélőlyukon: a katonák közt köpezős, meglelt korú ember tipegett és fehér, puderos parókájától élesen elütött vérvörös, izgatott arcza.

A kémélőlyuk retesztét visszatolta az orvos. Tudta, hogy mi sors vár Bouleau törvényszéki elnökre. Forradalmi törvényszék elé állítják, mint az „ancien régime” emberét, a ki még a hajviseletében is ragaszkodik az átkos multhoz. Holnap-holnapután talán már őt is ott viszik a Moreau ablaka alatt azon a fekete kétkerekű kordén, a mely fardhatatlanul szállította az elítélteket a Saint-Antoine külvárosba, a Barrière du Trône guillotineja alá.

A kordé már senkiben sem keltett borzalmat, ismerős nyirkosságára csak a gyermekek szaladtak az ablakhoz.

A megszokott, tompa halfélelem Párisában, a melyben csak a táncz helyiségek éjjeli lármája zsidongott életkedvtől, Moreau doktor lakása valóságos kis sziget, a béke paradicsoma volt.

Egykedvű, csöndes bolondok, röpködő képzeletű meghibbant rajongók voltak a lakói. Moreau apai gyöngédséggel és felsőbbéssel ápolta őket. Szavaiban, nézésében, egész magatartásában olyan rendíthetetlen és jóság-

gos nyugalom tükröződött, hogy úgy hatott a betegekire, mint valami szelíd, zsongó zene. Szinte orvosság és terapia nélkül gyógyított. Lakása elfoglalta az egész emeletet, mert mindig kellő számmal voltak paciensei. Nem önzöltek hozzá az emberek, mert Moreau vigyázott, hogy híre ne jusson el mindenhová. Nem is volt más betege, mint a kit korábbi ápoltsai ajánlottak be hozzá. Moreau doktorhoz nagyon nehéz volt bejutni.

A hatalmas szalón ablakmélyedésében ült Dujardin, a hellén arcélű fiatalember. Forradalmi divat szerint a haja, hosszan, szabadon a nyakába omlott: lágy, hullámos selyemszálak tengere. Szoborszerűn fehér és leányos fényű arcából ibolyakék szeme néha ijesztő tüzellel lobogott elő. A felügyelő gyakran elnézte ezt a szobornak alkotott, szinte tökéletes Antinoust és sóhajtott:

— Mily kár érte!

Dujardin rendszerint egykedvű, bánatos volt és szelíden, okosan beszélt. Aztán hirtelen kigyulladt a szemefénye, föluggott, föl emelte a két karját, lebegni, forogni kezdett és mondta:

— Repülök... repülök... én... Daedalus... Ikarus...

Alig lehetett visszatartani, hogy föl ne pattanjon az ablakdeszkára és le ne repüljön az utcára. A mint a rohama elmult, tompa érzéstartalásba esett vissza.

Calbet, az ügyvéd odalépett hozzá:

— Lajos király ő felsége üdvözlését küldi önnek.

— Capet Lajos? — kérdezte Dujardin. — Hiszen már nem él, kivégezték.

— Láttá? — kérdezte Calbet.

— Nem láttam, hanem hallottam.

— Csak az igaz, a mit az ember a saját szemével lát. Lajos király ő felsége él. Itt van. Akarja látni?

Dujardin vállat vont.

Az ügyvéd pedig elővett a zsebéből valami piszkos, összehajtogatott rongyot: csipkés, női selyemkeskenőnek lehetett a maradványa:

— Itt van ő felsége! — mondta az ügyvéd ihletett arczzal. — Hajts on előtte térdet.

Dujardin megvetőleg elfordult a rongytól.

A Felügyelő azonban melléje osont és a fölébe súgta:

— Hajts on térdet! Ne izgassa föl Calbet polgártársat!

Dujardin gépiesen letérdelt a rongy elé, a mit az ügyvéd eléje tartott, aztán újra visszaült a helyére közömbösen.

— Ő felsége kinevezte önt Franciaország pairjévé, — szólt Calbet és tovább ment. Pollock egy nyulánk, angolos megjelenésű

fiatal ember sompolygott Dujardin mellé és súgta neki:

— Ne fogadja el az állást! Ne fogadja el! On nem tudja, mi történt. Anglia köztársaság lett. Pitt ajándékba küldött Robespierrenek egy guillotine-t. Holnap kivégezik vele XVI. Lajost és a porosz királyt. Tudja, hogy kitől hallottam ezt? A Szent Lélektől, a ki szintén itt van Párisban.

Dujardin arczán egy izom nem mozcant.

— Nézze csak, milyen szép antik gyűrű, — mutatta a Felügyelő. — Csak azért mutatta meg gyorsan a gyűrűt, hogy elvonja Dujardin figyelmét az ablaktól, a mely előtt meglibbent egy fehérszárnyú galamb árnyéka. Ha Dujardin megpillantott valami elshánó madarat, mindig abban a veszedelemben forgott, hogy fölébred a kényszerképzeete és repülni akar.

A Felügyelő valóságos őrangyala volt a betegeknek. Senkisé tudta, honnan jött, mikor jött, mi volt a foglalkozása. A házhoz tartozott, de senki sem volt vele tisztában, hogy Moreau doktornak fizetett alkalmazottja-e, vagy pedig valami meggyógyult beteg, a ki hű maradt a doktorhoz és oly jól érzi magát nála, hogy el sem akar többé menni. Figyelmes, szolgálatkész, áldozatkész lélek volt. Mindenkinnek kedvében igyekezett járni. A betegek közt a jóságával csodálatos rendet tudott fenntartani. Ezért nevezték a Felügyelőnek.

A Szépség és Előkelőség suhogott be a szalónba.

Egy fiatal nő, a ki minden lépésével illatfelhőket és zsongó zenét keltett a nélkül, hogy illatszert használt volna, a nélkül hogy szólt volna. A zene a járásában, karcsú dereka ringásában, sötét, mély szemének ütemes pillogásában, ajkainak merész és mégis szelíd vonalában, ujjainak görbülésében lapangott, az illatot hajának kalász szökecsége, orcáinak himpora, nedves ajkának forró érettsége keltette. Illatos volt, mint a gyümölcs, magától. És szűzi illatú.

Dujardin fölkel és udvariasan székkel kínálta meg a hölgyet. Louise kisasszony könnyedén biccentett a fejével és az egyszerű székre királyi méltósággal ült. Le Termetének nyúlánságában, mozdulatainak ünneplésében, fenhordott pillantásában szép és kegyetlen gögje lappangott akaratlanul is. Azon nők közé tartozott, a kik akkor nem kockáztathattak meg volna egy lépést sem Páris utczáin a nélkül, hogy a tömeg indulata ki ne törjön ellenük. Pedig csak színész nő volt Louise kisasszony, egy harmadrangú színház tagja és Moreau intézetébe azért került be, mert egy nap nagyon zavaros dolgokat kezdett mondogatni barátainak az öltözőben.

— Nagyon nyugtalan vagyok — szólt Louise kisasszony Dujardinhez — már napok óta nem kapok hírt Ladomériából. Félek, hogy apám ő felségének valami baja esett.

Dujardin részvételt a hangjában kérdezte:

— Csak nem fenyegette valami veszedelem?

— A parasztság föllázadt ellene. Legutóbbi levelében azt írta, hogy országában rohamosan terjed az az új átkos szellem, a mely Franciaországunkat is tönkre tette. Nem lehetetlen, hogy a nép elűzte apámat trónjáról... Azt sem tudom, éle még...

Kinézett az ablakon, el a háztetők fölött, mintha a messi Ladomériába szállt volna nyugtalan, kereső pillantása. A betegek nem tudták, hogy vane egyáltalán a világon egy Ladoméria nevű ország. De azzal csaknem mindegyik tisztában volt, hogy a ladomériai királyság az a rögeszme, a mi miatt Louise kisasszony az intézetbe került.

— On mint polgári származású ember — sóhajtott Louise — nem is sejti, hogy a fejedelmi családok élete örökös remegés, örökös bizonytalanság. Uralkodóházunk egész multja a rémtörténetek sorozata.

Szemében borzalom zöld fénye gyulladt ki, mintha egyesítendő magában az átélt rettenetek minden kínját.

Dujardin, mikor négy szemközt maradtak, így szólt:

— Tehát nem hallgat meg, Louise kisasszony.

— Mondtam már önnek, hogy szeretem.

De ez a szerelem csak szenvedést jelent a számomra. Gondolnom sem szabad arra, hogy az önök legyenek. Én Ladoméria király hercegnője, nem lehetek felesége polgárember fiának. Különösen most nem, mikor házunk a forradalom ostromainak van kitéve. Ilyenkor nekünk arisztokratáknak össze kell tartanunk, még ha a szívünk kettéhasad is belé.

Dujardin szomorún nézett kifelé. Maga sem tudta, hogyan történhetett vele, hogy belezavarodott ebbe a gyönyörűségeen szép, de elmebajos nőbe. Szerelmes volt a pokol minden olthatatlan és reménytelen tüzével. Madárszárny csapott el az ablak előtt. Dujardin izgatottan föluggott:

— Föl! Föl! Rajta! Repülök... Surr... surr...

Louise kisasszony elfordult tőle és titokban könnyet morzsolt szét a szemében...

Dujardin mint az örült forgott lábujjhegyen és olyan mozdulatokat tett, mint a bugocsa, a mely forgás közben föl-föl emelkedik.

Hirtelen azt érezte, hogy kéz nehezedik a vállára. Moreau doktor volt:

— Elég, vicomte! Elég a komédiából!

A „vicomte” megszólításra Dujardin halotthalavány lett. Árulástól tartott.

— Miért bámul rám olyan nagy szemmel? — kérdezte Moreau doktor. — Vagy úgy. On még nem tudja a nagy újságot. Robespierre-t lefejezték. A jöletibizottság tagjait letartóztatták. Éljen a rend! Éljen a szabadság!

Dujardin és Louise egymásra bámultak. Azt hitték, hogy Moreau megbolondult.

Puskalövés dördült meg az utcán, utána gyors egymásutánban még kettő vagy három.

Az orvos az ablakhoz rohant és kinézett.

— Vigyázzon, fellélek! — intette Louise.

— Ő, hiszen ezek a rendcsináló csapatok.

Az utcán katonás rendben, kemény, fegyverezett lépésekkel egy csapat haladt feltűzőt szuronyval. Az utcza üres volt. Csak egy ember futott eszeveszett iramban és bekanyarodott egy mellékutczába.

— Még mindig nem hiszik el? — kérdezte Moreau doktor.

Dujardin lehajtotta a fejét:

— Oly nehéz elhinni, hogy ismét szabadon lehet föllelkezni...

— Ő, bocsnát, — vetette közbe az orvos — elfelejtettem önöket bemutatni egymásnak... Vicomte de Fouy... marquise de Lansignac...

— On nem... polgári származású? — kérdezte Louise.

— A jó doktor az imént leplezett le. A nevem nem Dujardin, hanem De Fouy.

Louise csodálkozó, meghökkent és egyben szomorú szemmel nézett végig a vicomteon.

Az orvos megértette a pillantást és sietve szólt:

— Remélem, vicomte, most nem fog többé... repülni?

— Bizony, nem volt valami nagy multság — felelte De Fouy. — Néha magam is megijedtem... túlságosan szabályosan csináltam a dolgot... valahányszor madár szárnya rebent meg az ablak előtt... gyakran félrefordítottam a fejemet, hogy ne kelljen észrevennem, ne kelljen tánczolnom... nagyon fárasztó volt.

Louise sápadtan, remegve hallgatta végig mindezt és hirtelen se szó, se beszéd, kifordult a szobából.

Az utcán szüntelenül csapatok vonultak föl. Puskaropogásra, üdvölvésre ijedt emberek ki-kidugták a fejüket az ablakon, de gyorsan megint visszakapták. Senki sem akarta elhinni, hogy Robespierrenek és társainak a kezéből kiesett a hatalom.

Moreau maga szaladt le az utcára, mikor megpillantott egy polgárt, a ki újságot tartott a kezében. A polgártárs szívesen adta kölcsön a lapot, hogy Moreau átfuthassa. A megnyugtató, bizalmat keltő híreket Moreau mohón falta. Sokkal biztosabban, nyugodtabban vert a szíve, mikor nyomtatásban olvasta a jakobinusok bukását.

— Ladoméria? — mosolygott Louise. — Megvallom, hogy csak annyit közöm van Ladomériához, hogy a dédanyám onnan való volt.

— Nagyszerű ember ez a Moreau, — felelte Dujardin. — Az életünket köszönhetjük egy ötletének. És milyen tapintatosan válogatta ki mindegyikünk számára azt a betegséget, a mely leginkább illett az egyéniségünkhöz és a melynek tünetei a lehető legkevesebb fáradsággal játszhattak el naponta.

— És egyikünk sem tudta a másiktól, — jegyezte meg Louise — hogy csak színel.

— Nem tudom!... Én például, — felelte Dujardin — én valahogy megéreztem, hogy magán az örütség tünetei csak futólagosan lehetnek... Valahogy nem illettek ahhoz a jóságához és okosságához, a mely magából áradt akaratlanul is.

Louise felmerengve, elgondolkodva nézett maga elé:

— Én is... reméltem, hogy... maga megfog gyógyulni.

Szinte önkénytelenül megfogták egymás kezét, furcsán elmosolyodtak és úgy maradtak, csöndesen, egymás kezét fogták és hallgattak, mint mindig.

Moreau lépett be a szobába és gyorsan el kellett engedniök egymás kezét.

— Mondja, kérem, — fordult hozzá Louise — Calbet ügyvéd voltaképp kicsoda?

— Pontarlier hercege.

— És Pollock?

— De Muny gróf, ő felsége volt segédtisztje.

— És a többiek?

— Nagyrészt komoly betegek voltak, a kik azonban a gyógyulás útján vannak: van köztük, a ki gazdag tőkepénzes volt, néhány volt állami tisztviselő, kereskedő, valamennyit a forradalom tette tönkre.

— És a Felügyelő?

— Ha már a leplezéséknél tartunk, — szólt Moreau doktor — el kell árulnom, hogy a Felügyelő... jakobinus volt, a forradalmi törvényszék bírjaként működött, míg elmezavar nem lepte meg. Ő a leg súlyosabb beteg az egész házban. Gyógyíthatatlan.

— Az lehetetlen! — mondta Louise. — Én rá mindig a legeszegebbes, legépebb ember hatását tettem.

— Ama maniakusok közé tartozik, a kik hihetetlen ügyességgel tudják elpalástolni a rögeszméjüket. Különben föl sem vettem volna a betegek közé. Ladru polgártársat... ez a Felügyelő neve... nagyon alaposan

megvizsgáltam. Tökéletesen imbecilliss és csak azért engedtem be a házamba.

Dujardin megkérdezte:

— Ez az ember még bíró korában bizonyára néhány rokonunkat juttatta a guillotine alá. És ezzel éltem egy földalatti! Ha ön, doktor, nem mondja, én nem hittem volna el, hogy ez az ember akár egy legyet is képes megölni.

A kiról nagyon sokat beszélnek, az... különös törvényszerű véletlen... rendszerint megjelenik.

A Felügyelő nyitott be az ajtón.

— Búcsúzni jöttem, — mondta Ladru polgártárs. — Meg kell köszönnöm önnek a nagy jóságát, doktor úr. És kellemesen fogok visszaemlékezni mindenikre, a kivel itt töltöttem el a keserves hónapokat.

— On el akar menni? — szólt Moreau. — De én nem engedem el.

— Mennem kell, — felelte Ladru. — Az új régime kinevezett törvényszéki elnöknek. Itt a kinevezésem.

Moreau ámuló arczzal olvasta végig a kinevező okmányt és csaknem dadogva mondta:

— Kineveztek... önt!

Ladru polgártárs elmosolyodott:

— Ez nagy elégtétel nekem. Bizonyítja, hogy milyen kitűnően játszottam el itt az imbecilliss körképét. Ezt önnek is el kell ismernie, doktor úr.

— De hát miért volt ön itt? — kérdezte Dujardin.

— Hogy megfigyeljem önöket, — felelte Ladru polgártárs. — Valaki följelentette névtelenül Moreau doktort.

A sápadtság mint villámfény cikázott át valamennyi arczán. A szívükben megfagyott a vér. Képeztükben a guillotine véres árnyéka emelkedett föl.

— Isten önnélek, — mondta Ladru polgártárs a maga csöndes, jóságos, megnyugtató modorában. — Azt hiszem, nem nehezelt nekem. Elég tisztességesen viselkedtem.

Meghajtotta magát és eltávozott.

A társaság dermedten, némán maradt együtt. Louise különös, álmódú szemmel tekintett az ajtóra, a melyen át a polgártárs eltűnt.

— Derék, jó ember! — tört ki belőle.

És valamennyien megkönnyebbülten fölsohajtottak.

FIVME LAKOSSÁGÁNAK TŰNETÉSE OLASZORSZÁGHOZ CSATOLÁSA ÉRDEKÉBEN. — Az „Illustrazione Italiana” képe

A szabadsághősök kikelnek sírjukból.

A FORRADALOM A MŰVÉSZETBEN.

E címmel cikksorozatot kezdünk, melyben azt szeretnénk megmutatni, hogy a forradalom lelke miképpen testesült meg egy nagy művész némelyik alkotásában. Tehát nem az összes forradalmi tárgyú ábrázolások során akarjuk végigvezetni olvasóinkat, mert e vállalkozásra helyünk sem volna és a fáradságot sem érné meg, hiszen legtöbbjükben csak tárgy a forradalom egyik másik eseménye, melyet a művész megrajzolt, megfestett, avagy megmintázott, de a nagy társadalmi vagy politikai evolúciók lendületének rendszerint vajmi kevés nyomát mutatják. Mi azonban majd csak oly alkotásokkal foglalkozunk, melyekben benne tombol a forradalom láza. Ezt élénk varázsolni természetesen csak azoknak a nagy művészeknek adatott meg, kik a maguk idejében nemcsak a művészetben voltak forradalmárok, hanem a politikában is, mert nemcsak művészetüknek kerestek és alkottak új formákat, hanem társadalmi és politikai megújulásért is sóvárogtak és küzdöttek. Ily festőkkel és szobrászokkal leginkább az újkori forradalmak klasszikus népei, a latin népek ajándékozták a művészetet és e népek között ebből a sorból is vezetnek a francziák. Ezért először is velük foglalkozunk.

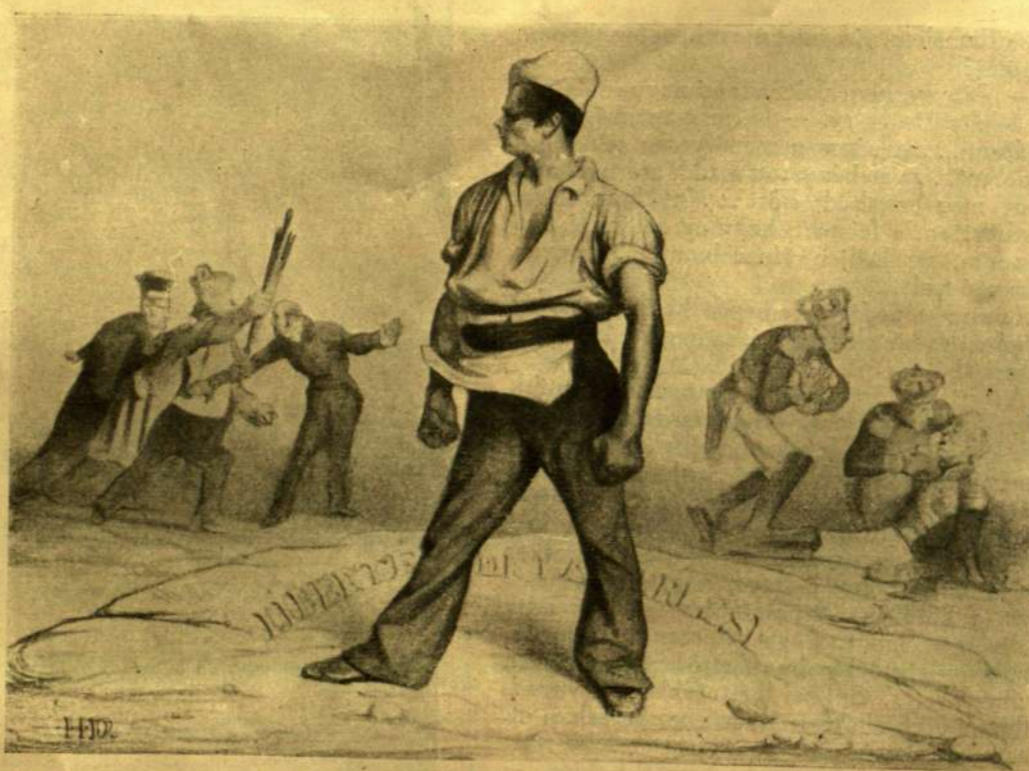
Honoré Daumier. (1808—1879.)

Alig akad még festmény a világon, melyben annyira benne élne a forradalom magával ragadó ereje, mint Daumiernek méltán világhírű képében, a Lázadásban. Ugyiszólván egyetlen egy alakjának előretörésében ezernyi tömegek rohanása érzik; ellenállhatatlan erővel sodorja magával a vele együtt lelkesedőket és eltaszítja a még tétovázót. Előre! Minden meggondolás és tétovázás nélkül! Lázasan, átszellemülten, bátran, halálra készen. A lábak még a multban gyökereznek, de a mohón kinyújtott kéz már a jövőbe markol. Mellette és előtte tántorgó meglepettek, de már nem ellenállók, hanem csak ingadozók, mögötte egy pár vele együtt továbbrohanó, kik mögül ezrek lelkesedése süvít.

Azok a szerencsések, a kik a háború előtt Henry Rouart párisi gyűjteményében megcsodálhatták ezt a bámulatosan suggestív alkotást, tudják, hogy a reprodukció sokat elhallgat e kép művészi értékeiből. Nincsenek meg rajta az eredetinek csodásan egymásba olvadó fehér, kék, sárga, barna, zöld és fekete színei, a melyeket meleg sárgásbarna tónus foglal össze. De a taglejtések ellenállhatatlan erejét a fénykép is jól visszaadja. Kardsapásként hasítja ketté a teret az előrohanó szökehajú asszony kinyújtott keze és rávezeti tekintetünket önmagából kikelt, lelkesedéstől mámoros arczára, mely körül szöke-

HONORÉ DAUMIER.

A fenyegető nyomdász.

HONORÉ DAUMIER MŰVEIBŐL.

haja vadul lobog. Halovány arcját ordító száj hasítja ketté, fehér ingét a rohanás keltette szél sodorja, hogy rajta rajzolódjanak le a hátrább tolongók komor körvonalai. A lázadás e furiájának intésére vakon rohannak a többiek, a kik maguk már majdnem közömbösek, mert arcuk folttá, alakjuk alaktalan görbökké válik, csakhogy a főalak gesztusát szolgálják. Valóságos michelangelói erő van ebben a képben, a miképpen megnyilvánul ez Daumier egyéb alkotásain is. Balzac, a ki egyidőben ugyanabban a lapszerkesztőségben dolgozott Daumierrel, meg is jegyezte róla, hogy bőrében Michelangelóból is rejtőzik valami.

És ennek a legnagyobb képességekkel felruházott teremő léleknek nem jutott osztályrészül, hogy legmélyebből sóvárgott hajlandóságait kiélhesse. Neki, a ki minden ízében festő volt és ekképpen alkotta azokat a műveit, melyek elsősorban teszik halhatatlanná, negyvenhárom éven át karrikaturarajzolónak kellett lennie. Igaz ugyan, hogy ezzel a tevékenységével is a legelső francia művészek közé jutott, sőt már kora is nagyra értékelte mint rajzoló, míg a nagy festőt benne csak napaink fedezték fel, jóllehet oly éleslátó kortársai, mint Baudelaire, Corot Delacroix már mint festőt is nagyrabecsülték.

Proletárcsaládból született 1808-ban Párisban. Atyja keresztét vesztett hőbortos üvegsmester volt, a ki a vidékről alaptalan irodalmi ambíciókkal Párisba költözött nyomorogni. A fiatal művészek elég korán kellett megismernie a kényszerű kenyérkereset keserű munkáját, mely majdnem haláláig igájában tartotta. Telve volt mindenféle színes festői álommal, a melyek megvalósítására nem igen gondolhatott, hanem szakadatlanul az élcslapok számára a kellett lithografiát rajzolnia. Ha néha megpróbálta, hogy félrevonuljon és pusztán mint festő éljen meg, mihamarább beköszöntött házába a nélkülözés, mert csodaszép festményeit nem vásárolták, úgy hogy ismét vissza kellett térnie a torzkép rajzoláshoz. Aggsága sem volt valami nagyon derűs, csekély kegydíjon tengődött, sőt még az sem volt osztályrésze, hogy öregkorában nyugodtan és hármeve kelő napjától besugározottan élhessen pár évet. Falusi házát is elkötyvetélték volna, ha barátja, Corot meg nem veszi és meg nem ajándékozta vele.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy a grafikus, a radikális pártpolitika eszközének szegődő és mindig forradalmi eszmékért küzdő Daumier csak valamikor is művészetet rovására tett volna eleget e kötelességének. Grafikai alkotásai is a mult századbeli művés-

szet legjavához tartoznak és témaiknál fogva is különösen ma nagy érdekességük.

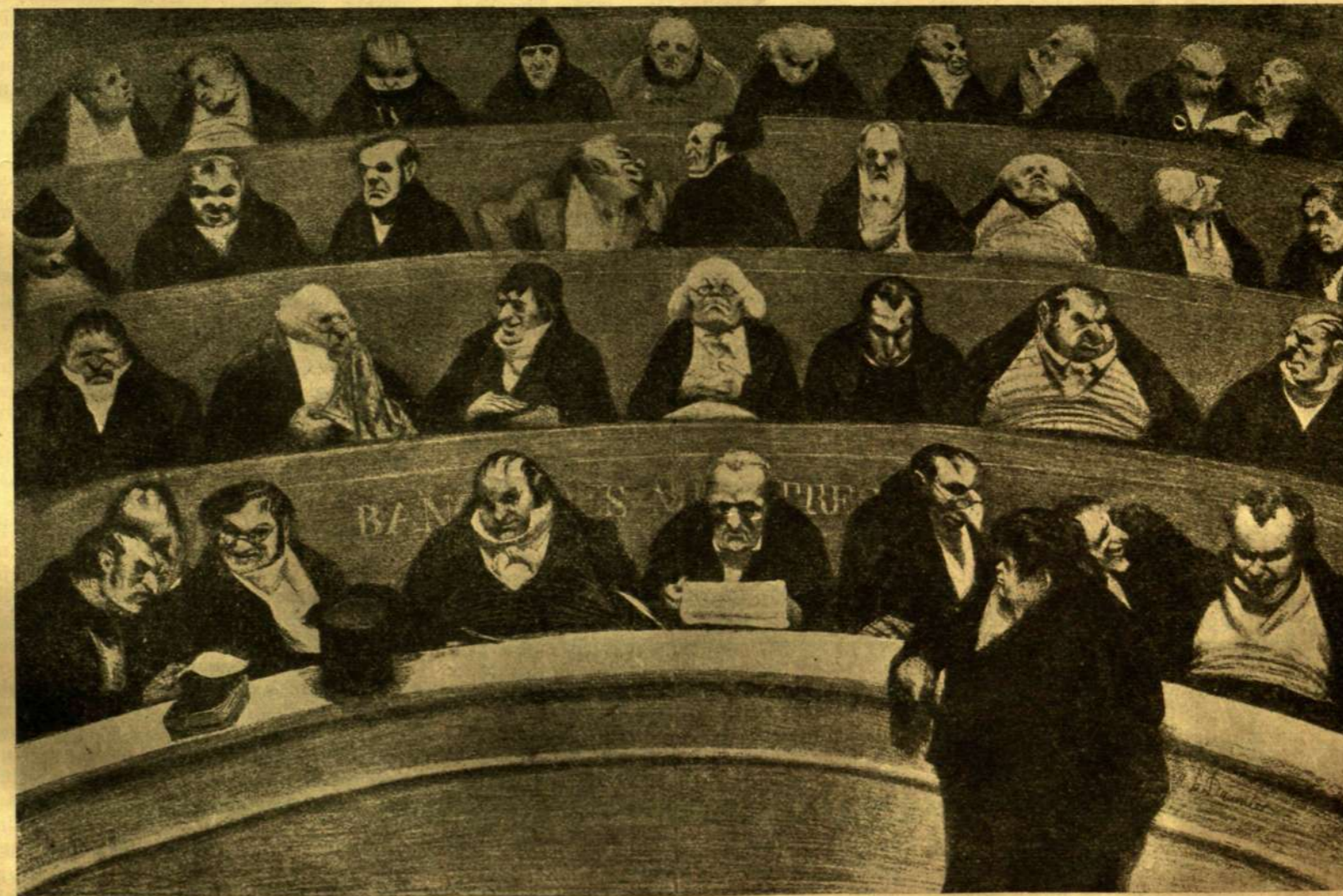
Daumier engesztelhetetlen el-lensége volt a második királyság korának és elsősorban annak, a kiből az egészségtelenség, az akkori francia királynak, Lajos Fülöpnek. Tetőtől talpig köz-társasági érzelmű ember volt, a kinek mindennemű reakció fájt, a mely csökkenteni akarta a nagy forradalom vívmányait. Utálta azt az osztályt, mely mindinkább a kezébe kaparította a francia állam vezetését: a gazdag burzsoáziát és még jobban gyűlölte a pocskos burzsoákiat tenyésztő királyt, a ki elhízott testével, körte formájúra dagadt fejével, polgárius életszokásaival maga is egy elhajásodott lelkű burzsoa volt. Daumier nyilvános szereplését azzal kezdte meg, hogy felségértésért hat hónapig ült a börtönben. De ez csöppet sem szegte kedvét, sőt annál mérgebb és epébb rajzokban támadta a királyt és táncsádóit.

Kegyetlen gyönyörűséggel figurázta ki különben a királyság bukása után is, sőt egész életén át a párisi burzsoáziának önző, kicsinyes, szűklátókörű életét, pénzharcosló kicsinyességeit, apró és nagy aljasságait; a tolvaj minisztereket, a részrehajló és igazságtalan bírákat, a kapzsi és vérszopó ügyvédeket, a közéletnek szelhámóit. Efféle rajzainak száma ezrekre megy, legtöbbjük a könyvomat technikájával készült. Lélektelen alkotás alig van köztük, de zenialis annál több. Mint karrikaturistát kegyetlen, a legnagyobb rajzolókkal vetekedő jellemző erő tüntette ki, melyet gyilkos gúnnyalással párosított. Különösen az apró aljasságok ócsárlásában volt nagy mester, a hétköznapi élet alacsonyosságainak,

A lázadás.

polgári jellemtelenségeinek kipellengérezésében. Ma, a midőn ugyancsak rossz idők járnak minálunk a kapitalizmusra, kétszeresen érdekes elővenni ezt a galériát, melyet burzsoábrázatókról rajzolt, mert mindenszónál ékebben egy pillantásra felfoghatóvá teszi ennek a ma már levitézlőben álló osztálynak jellemét.

A törvényhozó has. — (Karrikatura az 1834-iki francia képviselőházra.)

HONORÉ DAUMIER MŰVEIBŐL.

De ettől az irányzatos művésztől mégis mindig szabadulni akart, hogy a témától teljesen függetlenül csak a kifejezés gazdagabb, nagyobb skálájú módjainak élhessen. Mert akármilyenire harcra volt is egész életében, akármily hű őrzője is a forradalom hagyományainak, elsősorban mégis csak művész volt, a ki mindennemű vonatkozástól mentesen szeretett volna alkotni és ha elég ritkán hozzájuthatott az alkotás legkiemelkedőbb magaslataira, akképen jutott is el.

A festő Daumier épen ezért még a grafikusnál is sokkal nagyobb és érdekesebb jelenség. Mert a vonalak jellemző erejéhez, a kompozíciók lendületéhez a színek bűbájos világát is hozzá kapcsolhatta, a vonal keménységét feloldhatta melegszínű tónusok lágy átmeneteiben s az olajfesték világosságának éles akcentusait sötétségnek mélységével támaszthatta alá és ez a skála sokkal terjedelmesebb volt, mint legfontosabb könyvomatának kifejezési módjai.

A festő Daumier keze alatt a témák köre is szerfelett nagyra nőtt; a népeletből vett megfigyelések, a párisi utcai élet, allegorikák, színházi jelenetek, bibliai tárgyak, vándorkomédiások, birkózók járultak az eddigi témakörhöz.

Ábrázolásmódja grafikai és festészeti és valami csodálatos keveréke volt a realiztikus megfigyelésnek és a fantasztikus túlzásoknak, a mi alakjait igen közel hozza Balzacéhoz. Ez a fantasztikussá változtató hajlandósága aztán élete legfényesebb alkotásaihoz vezette őt: híres Don Quichote ciklusához, a melyben a kőbor manchai lovagot és Sancho Pansáját Cervantes nagyságához méltón örökítette meg torz és mégis meghatóan emlékedt hangulatú víziókba. Farkas Zoltán.

A MUNKÁSOK GYERMEKBARÁT EGYESÜLETE EGYIK CSOPORTJÁNAK HAJÓKIRÁNDULÁSA ERCSIBE MÁJUS 25-ÉN.

AZ APÁT UTOLSÓ ÉJSZAKÁJA.

Elbeszélés. — Irta Jobbágy Jenő.

A szászvárosi apát május tizenkilencedikének éjjelén volt, utána annak a napnak, hogy egy liláoves úr lekaptarta fejről veres téglával méltóságait, fölszentelt papságát és minden világi és egyházi nagyságát, a mely égi földi dicsőséget egyaránt juttatott neki. Az apát nem tudta még, hogy másnapra meghal, bár attól tartott, hogy csak napok vannak még hátra, mégis hitt a császári kegyelemben, mert őt különös kegyvel kegyelte mindig a bécsi Felséges Ház. De mivel szerette az életet és sok szeretettel gondolt a nőkre, mivel epikusureus bölcselő és hallatlanul dicsőségre és életre vágyó ember volt, nem akart gondolni a halálra, félt tőle és reszkett szerelemmel, imádkozással tért Krisztushoz vissza. Világot nem hoztak neki, nem írhattak az éjszakában, folytatott, fölszóló és halk imádkozása önkéntelenül tetszett önmagának. Hogy éjfére közeledett az idő, eszébe jutott egy nő, a kire gyánakodott és megátkozta. Azután kinézett a rácson és mivel csillogó szép tavaszt látott, a ragyogó életre gondolt, az elmulást messzi toltta magától. Lehetetlen, mondotta lehetetlen, hogy meghaljak ilyen tavaszon. Holnap semmi esetre sem, folytatta magában, csak tegnap ítélték a septemvirek tanácsa; és Bécsből grácia négy nap forgásán innen nem érkezhetik. A fiatal császár, a ki gyakran járt műhelyébe még trónörökös korában és megnyerték tetszését az ő külön, külön tudományai, most bizonyára visszaemlékeznek a jól mulatott napokra. Azután fölséges bátyja emlékére is gondolt, a ki őt kedvelte nagyon. Bizonyos, hogy nem szakrificálja a halálítéletet. Bizonyos, hogy megvizsgáltatja újból az aktákat és bizonyosságokat szerez róla, hogy ő csak jót akart. Egészen bizonyos, hogy külön staféta fut Bécsből Pest felé. Így most Komárom körül lehet, két álló napi út után; és a parton vár a révra, tán lovat vált közben. Lehet, hogy két stafétát is menesztettek, mert hisz az egyiknek baja történhetik az útban. Ebben megnyugodott, lefeküdt az ágyra, nyugalommal és szinte boldogsággal mosolygott, aludni akart, az égieknek ajánlotta lelkét és arra gondolt hirtelen, hogy az egység és az istenség föltétlenül él a természetben is. A budai vártemplomban háromfartály tizenkettőt vertek, ilyenkor vizsgálták a csellákat, az apát behunyta a szemét és azt szinlelte, hogy alszik, mert jól esett neki, hogy a vigyázók, a kik jönnek, boldog és istenes álmát lássák. A lépésekre összeszorította vértelen ajkát, sulvos lélegzetet vett, a mikor belépett a porkoláb és a várkapitány, valóban úgy látszott, hogy mélyen alszik és igazán. Azok beszéltek.

— Alszik — mondotta a porkoláb.
— Alszik — mondotta a kapitány.
— Bizonyos már? — kérdezte a porkoláb.
— Az ítélet szakrifikáltott — felelte amaz. — Holnap meg kell halnia. Bécsből nem érkezett grácia. A fölséges ház ellenségének és megsértőjének nincsen grácia.
— Ó marad utóljára.
— Miként parancsoltattott. Előtte jön Sigray úr, Hajnóczy úr, Laczkovics úr, Szentmarjay úr, büntetésük foka szerint.
— Minő különös, hogy csupa nemes ember.
— A rebellio szelleme kísért Európa országain. Íme az apát úr kancellárius volt a fölséges ház szolgálatában és ide jutott.
De most nyugalomban alszik.
— Majd fölköltik reggel. ¶
Az apát szólni akart, de nem tudta kinyitni két összeragadt ajkát. Rettenősen erőlködött, hogy kérdezi tudjon, az arcán kígyultak az erek és fölörödüve lihegett. Azok látták, hogy fölébred, mivel mégis emberek voltak, kimentek. Az apát fölugrott, utánuk futott a lezárt ajtóhoz és keserves sírással sírni kezdett. Úgy látszik, nem aludt, mondotta az egyik és mentek megnézni Szentmarjayt, a ki olajfénynél Rousseau-t fordított.
A csellában pedig sirt az apát és mivel tudta, hogy valóban nyolcz órája van, félredobta az istenét is. A francia nevelő: átkozta a nevént és a rácz famulust, a ki szintén eladta, mint Krisztust Judás. A rácshoz futott és kikiáltotta ezerszer az éjszakába, hogy élni akar. Azután visszabúvott az ágyba, arra az időre emlékezett, a mikor gyerek volt, rossz volt és kamrába zárták, de ha szépen könyörgött, kieresztették. Szinte így gözicsélt és visszaemlékezett erre az életére. Bajára ébredt, a klastromra, meg a vizitvárosi klastromra és a sötét barátokra, a kiket nem szeretett. Bród meg Csernovicz, utazás Potoczkival, nagy boldogság Európán át, a lembergi univerzitás, a császári város, a bécsi nők, a kancellária, a Felséges Leopold Ur, a Felséges Ferentz Ur, a kik szerették. Minek kellett levelezni a jakobinusokkal, reformátorok társasága, szabadság és egyenlőség társasága, mindez minek? Az ember és a polgár kátéja, minek, minek kellett mindez és mindez csak hazugság. A polgár csak élni akar, gazdagságot akar és kövér hasat, nem törí magát nagy jogokért. Ha nem így volna, segítenének most rajta, és nem hagynák, hogy megöljék holnap. Társaira gondolt, de kevés részvétet érzett, mégis a tapasztalatlan grófot sajnálta legjobban, meg egy Kazinczy nevű vidéki literatúr megei hivatalnokot. De a mikor így a végére jutott, a befogatásra, meg a végtárgyalásra, újból nem bírt magával, újból kiabálta, hogy nem igaz, hogy egyforma az ember, ha holnap meg kell halnia. Összeszedte mégis a gondolatait és ha ki-

végeznék, kérdezte, meddig tart? Nürnbergben Potoczkival való útjában látott pallos általi kivégzést, igen ügyes mester volt, egy báró megölőjén dolgozott és alig másodpercig tartott az egész. Csak a szeme rázkódott le a legénynek, a mint fölmutatta a mester a fejét. De nézzük azt, filozófus módra tagosítsuk és felkaczagott keserűen, mi van a halál után. Vagy túlvilág és akkor nincs meghalás ügyse, vagy teljes elmúlás, az energia megmarad. Az utódok meg fogják becsülni. Emlékkövet állítanak a nevének és összeszedik talán szétvágott testét. Erre föl kacagott. Miért nem jönnek az emberek ide, miért nem jönnek vele, hisz nekik akar segíteni. Miért nem? Hisz igaza van, jönni kellene a sváb polgároknak, a rácz boltosoknak, a zsidó árusoknak, a nyomott szolgáknak és mindenkinek, a kin segíteni akart, szabadítsák ki, vigyék innen. Jöjjenek ide, hisz az ő prófétájuk ő, hisz igaza van, egyszer belátják, de nem akarják hagyni most a kényelmüket. Ő meg meghal értük. Jöjjenek ide, messiás ő. De ez a próféták sorsa; ha nemzedékük megöli őket, felfeszíti és csak a csontjukat szedik össze, száz év múlva. Krisztust felfeszítették és megégették mind az újítókat. Főbe csapta magát két ököllel, föl-rázkódott, nem akarom, kiáltotta, nem akarom, nem akarom meghalni és verte a fejét a rácba, odakint a várároknak sétáltak, lányokkal, nem akarom, kiáltotta a szászvárosi apát nekik, odalent nevettek, kedvesen és ő verte a fejét a falba, hogy kiszökött a vér. Verte tovább és sárga homlokán nagy árkokban, szélesen sarjadt a vér. Nem akarom, kiabálta. Azután összeesett.

Mikor reggel érte jöttek, ott találták alvadott vérben. Nem volt magánál, a mikor a tőkére vitték.

VILÁGOSSÁG.

Regény. (Folytatás.)

Irta HENRY BARBUSSE.

Mikor hazafelé jöttünk, nem messze az anachronikus és csempész Eudo odújától hallottuk köhögni a papagályt. Ez az öreg kopott zöld madár végzekadhatatlanul utánozta azokat a köhögési rohamokat, a melyek két évvel ezelőtt elpusztították Adolphe Piot tüdejét, a ki családja körében oly szomorú körülmények között halt meg. Ezek a napokon hazavittük fiúinkben ennek az emlékeket megrögzítő madárnak a kiáltásait, a mely makacsul megörököltette azt a hangot, a mely egy pillanatra tünt át a világon s hallatta az echóját egy régi szerencsétlenségnek, a melyben többé senkisémet hitt.

Nincs körülöttünk senki más, mint Marthe, kis sógoróm, a ki hat éves és úgy hasonlít nővérehez, mint egy meglepő miniatűr, az apósom, a ki szemlátomást zsugorodik össze és Crillon. Ez, bárhol mulik az idő, mindig elégedetten él ugyanabban a félszerben, mint az apja, a nagypapa és mint örök őse, a mesebeli foltozó varga. Monologizál magában négyzetes sapkája alatt üveges fülkéje szélén, szivogatva kurta szortyogó pipáját, a mely vele beszél és köpköd és a melynek mintha felelgetne. Magányos dolgozó léte és sorsa egyre keservesebb és csaknem nyomorúságos. Gyakran jön hozzánk apró javítások végett: megigazítani egy asztallábat, újra bevonni egy széklet, bevágni egy ablakláblát. Ezt mondja:

— El kell mondanom valamit...
¶ És elbeszél valami városnegyedbeli históriát, mert, mint naivul megvallja, nincs szíve eltitkolni, a mit tud. És a jó isten tudja, mennyi mindenféle história esik meg a mi városnegyedünkben! Egész hálózat, fölül és alul, az izetlenségnek, intrikáknak és beszapásoknak a férfiak, a nők és a közönség körül. Az emberek azt mondják: „ez lehetetlen,” aztán másra gondolnak.

Ő pedig mindezen a gonoszságon, mindezen a bajon mosolyog. Szeretem látni az együgyűségnek ezt a szép mosolyát ezen a dolgozó, szerény arcon. Ő jobb, mint én,

sőt az életet is jobban érti csálhatatlan, józan eszével.

Ezt mondom neki:
— Nincsenek-e kicsapongások, bűnök? Az alkoholizmus?...
— Igen — mondja Crillon — de föltéve, hogy nem túloztatik. Én biz nem szeretem a túlzásokat és úgy találok, ép oly gyakran előfordulnak a pesszimistáknál, mint az optimistáknál. Hogy az alkoholizmus? Hát az a főbaj, hogy nincs elég szeretet, bizony. Az emberek követ dobnak azokra a szerencsétlen flótásokra, a kik isznak és azt hiszik, ez valami ravaszság. Aztán meg irigyek; ha nem volnának azok, hát akkor talán elálmélkodnának Péter vagy Pál ravasz fogásain? Ez a baj, mi bennünk. Én azt mondom magának, nem beszélke Termitekről, a ki orvvadászkodik s a kastélybeliek szemében ez rosszabb mindennél, de ez a bandita Brisbille, ha nem volna az az anarchista, a ki, és nem rémüldözne tőle mindenki, én bizony megbocsátanám neki, hogy a pohár fenekére dugja az orrát és ki nem józanodik az egész héten. Ez nem bűn, ha máskülönb jóravaló ficzko valaki. Messzire kell nézni és széles észre van szükség, mint a hogy Joseph úr mondja. Elnézés! Nincs erre mindnyájunknak szükségünk, mi?

— Maga derék ember — mondom én.
— Olyan vagyok, mint mindenki más — felel büszkén Crillon. — Csak épen én nem ragadok bele a gondolataimba, a melyeket elgondoltam, nem vagyok maradias ember, de nem is szeretek különözösködni. Azért, hogy mindenféle dolgokkal foglalkozom, csak olyan ember vagyok, mint más; úgy bizony, — mondja kiegyenesítve magát.
— És még jobban kiegyenesítve magát, hozzát teszi:
— Ez így van és nem másképen.

A mikor nem beszélgetünk, felolvasunk egymásnak. Van a gyárban egy nagyon szép könyvtár, Valentine Gozlan asszony állította össze a gyári személyzet használatára csupa nevelő és erkölcsös tartalmú könyvekből. Az olvasmányokat Marie irányítja, a kinek képzelete jobban elköborol, mint az enyém és a kibén nincsenek meg az én előítéleteim. Kinyit egy könyvet, hangosan olvas, mialatt én leülök tétlenül, szememet az ablakkal egyenesen szemben levő pasztell-képre függesztve. Az üvegen, a mely alá az arckép van temetve, látni, a mint gyengén libeg és duzzadozik az ablak függönye és a képen levő alak kuszált vonásokkal és valami különös visszfényvel torzul el.

— Kalandok — sóhajtja néha Marie egy-egy fejezet végén — dolgok, a melyek sohasem történnék meg!

— Hála istennek — kiáltom én.

— Sajnos — feleli ő.

Még a kivel együtt él is az ember, jobban különbözik tőle, mintsem hinné.
Máskor Marie magában olvas, egész halgan. Ebbe a foglalatosságba elmerülve lepe meg. Az is megiesik, hogy versekbe merül el így. A szeme megmerevedett és lehajtott arcán, a mint jön és megy a könyv lapján, lerajzolódna a versek rövid sorai. Időnkint fölemeli a fejét és az ég felé nézve figyel, bizonyára messzebbre, mint a látható ég, mi siklik ki a szavaknak e kis kalitkájából. Néha megszáll minket az unalom.

Egy este Marie észrevette, hogy a kanári-madarunk elpusztult és elkezd sírni, megmutatva nekem a nyitott kalitkát és a madarat, a mely a kalitka fenékén fekszik hátra-görbült lábakkal, összegubbaszkodva és mozdulatlanul, mint egy kis sárga baba-játékszer. Résztveszek bánatában, de az ő könnyei nem állnak el és én mértéketlenül találok a fájdalom.

— Ugyan — mondom neki — elvégre egy madár csak egy madár, egy kicsi pont, a mely mozdott a szoba egy kis sarkában... Ugyan nézd, ezer meg ezer madár pusztul el, hát még az emberek, a kik meghalnak és a boldogtalankok sokasága.

Ő azonban megrázza a fejét, makacsul

kétségbeesik, próbálja nekem bebizonyítani, hogy ez fontos dolog, hogy neki van igaza...
Egy pillanatra zavarba hoz ez a nagy nemértés, ez a különbség az ő érzésmódja és az enyém között. Ez ismeretlen dolognak egy kellemetlen revalációja ez, gyakran, egyes részleteket illetőleg, egész világát csinalhatná az ember a reflexióknak; de hát inkább nem teszi.

A pozícióm a gyárban és a városnegyedben észrevétlenül szilárdul. Egy állandó fizetés-jávitás következtében, a melyet kaptam, végre pénz tetetünk félre minden hónapban, mint mindenki.

— Nézzé csak — szól hozzám Crillon egy este, mikor hazajöttem, kifelé tuszkolva, a mint kifelé ment, — meg kell mondanom, hogy önkényesen beszéltek magáról a közési tanácsban, a közeli új választások alkalmatosságára vonatkozóan. Magam dologra készülnék, tudja is, a marquis úr jelölteti magát a képviselőválasztásra. De most már a másik kerületben vagyunk — mondja Crillon, hirtelen megállva. — Menjünk vissza, menjünk vissza.

Megfordulunk.
— Joseph úrnak ez a hazafias társasága — folytatta Crillon — sok bajt csinált az anarchistáknak. Kell, hogy megérezzék a könyöküket, erre szükség van. Magának meg van vetve a lába a gyárban, úgy-e? Járjon a munkások közé, beszéljen velük. Kedveltesse meg magát velük, hogy szavazzanak néhányan magára. Mert ő felőlük fenyeget veszedelm.

— Az bizonyos, hogy velem nagyon rokonszenveznek — mormogom; ezek a kilátások nagy hatással vannak rám.

Crillon megáll egy fűrdőépület előtt.

— Tizenhetediké van — magyarázza — a hónapnak ezen a napján meg kell fürödnöm. Ah, tudom, maga minden csütörtökön fürdik. Nekem, a mi engem illet, nem ez a véleményem. De hát maga fiatal és szerelem is van! De higgye el nekem, törődjék a munkások emberekkal. Muszáj egy kicsit mozgolódnia és igyekezni, az ördögbe is! Én már befejeztem a politikai pályámat, a rend érdekében. Most magán van a sor.

Igaza van. Nézem öregedő alakját, kissé meghajlott természet, bibircsók és rossz borotvált arcát, a melyen most fehér borosták csillognak. Az ő szerény hatáskörében megtette, a mit meg kellett tennie. Rágondolok a kis emberek fáradozásának obulusaira, a névtelen kötelességekre, melyek felhalmozódnak. Szükség van rájuk, az egymáshoz szorosan hasonlító lények e sokaságára; a városok a következők szegény testvériségére vannak felépítve.

Crillonak igaza van, mint mindig. Nekem, a ki még fiatal vagyok, nekem, a kinek a színvonal magasabb, mint az enyém, szerepet kell játszanom és le kell küzdenem azt a hajlamot, hogy az ember engedje folyni a dolgokat, a hogy folynak.

Az akarat nekilendülése villámlik át lényemen.

VI.

Hang az estében.

Közeledtem a munkásokhoz minden lehetséges rokonszenvvel. Különbben is a munkásosztály sorsa érdekes problémákat vet fel, melyeket ismerni kell. Azokon tanulmányozom, a kik a környezetemben vannak.

— Látni akarja az olajozó munkás munkáját? Nohát nézzén rám — mondja nekem Marcassin, a kit Pétrulusnak neveznek. — Lámpagyújtogató vagyok. Azelőtt olajozó voltam. Melyik jobb? Magam sem tudom. Ez a földolog, hallgasson ide. Azt a helyet, a hol én álltam, megtalálja éjjel is, ha az orra után indul.

Tény az, hogy a gyárnak ez a zuga erős áporodott szagot áraszt. Ennek a barlang-szerű formátlan falain deszkák vannak teleaggatva lámpákkal, melyek csorognak és bűzösek, mint a vadállatok. Egy kosárban lámpabelek és rostélyok; egy vasnak látszó faszekrényben papirosba csavart lámpaüvegek, odább kannák sorai. Minden töredezett, minden repedezett, minden fekete a roppant

épület e sarkában, a hol e fényt csinálják. Egy óriási ablakváza emelkedik itt. Az ablakláblák félig törtek, olyan piszkosak, mintha sárga papírral volnának bevonva. A nagy kövek, a fal szikladarabjai az olaj sötét lerakódásával vannak belepve, mint a mormoták odú és egész porfészekek függenek rajtuk; a padlón fekete tócsák tükröznek.

Ő itt mozog kör-mellényével, a mely be van vonva olyan sötét piszokrétéggel, mint a kávé söpreje. Nyavalyás markában szorongatja munkaeszközét: egy vászonrongyot. Földszintű kezén a köölaj nyomai csillognak, beborítják és megfeketítik a körmeit, mint a lámpabél vége. Egész nap tisztogatja, javítgatja, csavargatja, törölgeti a lámpákat. Magára vonja a készülékek e sokaságának piszkát és fetesegét és dolgozik, mint egy néger.

— Mert hát ezt jól kell csinálni — mondja — és ha az ember már nem is bírja, akkor is csak tovább kell dörzsölni.

— Hatszázhatvanhárom lámpa van itt, uram (azt mondja: uram, a mint belekezd a technikai magyarázatokba), ha összeszámlálom a szép irodák csinos lámpáit, a favázú lámpásokat és az éjjeli mécseseket. Mert nincs itt, mondja, villany, a mely maga-magától gyullad? Azért, mert fizetni kell érte, a petroleum pedig majdnem ingyen van, hogy mi réven, azt ők tudják odafönn. Én mindig talpon vagyok; reggeltől kezdve, a mikor az ember fáradt, mert rosszul aludt, ebéd utáni, a mikor az ember megundorodott az étlettől, aztán egész estig, a mikor az ember megundorodott mindentől.

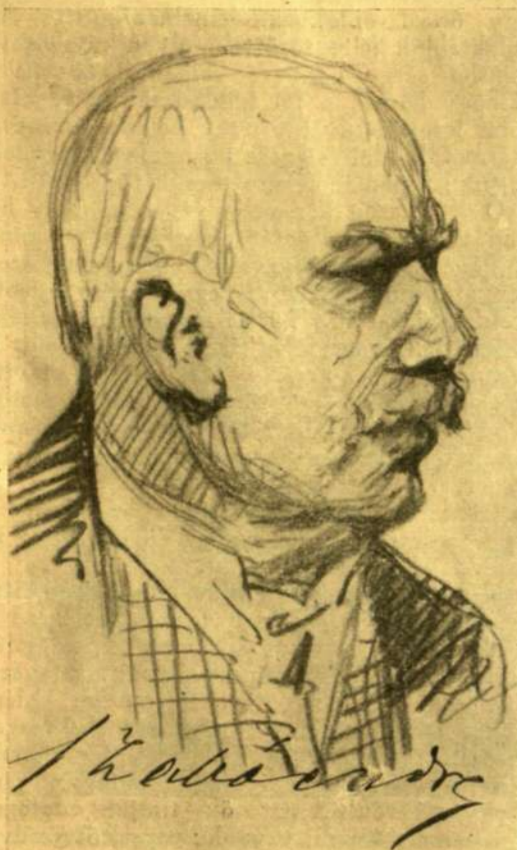
Az óra ütött. Együtt megyünk el. Ő fölvette két pantallóját és blúzát és belevette egy sarokba piszkos holmiját. Ez a piszkos munkaruha kissé kövérebbnek tűntette fel. Lesoványkodva kerül ki belőle, rettenetesen belepréselve egy szűk kintöz-mellénybe. Bő, de túlságosan rövid nadrágba bujtatott lábái alul szomorú és hosszú rücskös csipőben végződnek, a melyek olyanok, mint a krokodilok. Petroleummal átitatott talpai irizáló olajos nyomokat hagynak maguk után a puha sárban.

Talán ettől a gyászos kísérőtől, a ki felé fordított fejemet és a kit lassan és fáradtan látok lépkedni magam mellett az esti hazamenetel sajtó szürkületében, hirtelen, mintegy villanásszerűen, tragikus vízióm van a népről. (Néha meglátom az élet dolgait, bizonyos szerepekben.) A kapuzat mintha két-felé volna szakadva az estében. E két fantóm közül terjeszkedik ki a fekete csapat. A tömeg megrohanja a fekete kéményekkel, darukkal és a felhőkre támasztott fekete és egyenes vaslétrákkal zsúfolt sikot, a melyet itt-ott geometriai vonalak, sinek vágnak át, a hasznosított és terméketlen síkra. Itt-ott a gyár bejáratánál rakásra dobott vasdarabok és hamu-halmok, melyek egyes részei tovább égnék, sötét lángokat és fekete füstöt vetve. Följebb a nagy kéményekből kiokádott sötét felhők terjedelmes hegyekké gomolyodnak, rétegei lecsapódnak a földre és viharos éggel borítják be a tájéket. Ezeknek a felhőknek a mélyén lánczait tépi az emberiség. Az emberek végtelen sokadalma rázza magát, kiabál és ugyanabba az irányba hőkölőgöl a külváros felé. A kiáltozók kimeríthetetlen echója vesz minket körül; olyan ez, mint egy bronz-horizzonnal bekerített, megmozdult pokol.

Ebben a pillanatban félek a tömegtől. Valami korlátlan teremt, a mi túlhalad rajtunk és fenyeget minket; nekem úgy tűnik fel, hogy a ki nem lesz vele, azt egy napon össze fogja taposni.

Elgondolkozom és lehajtom a fejemet. Megyek Marcassin mellett, a ki talán a neve miatt, talán a bűze miatt, olyan benyomást tesz rám, mint valami állat, a mely ugrálva szalad a félhomályban. Az este elsötétedik. A szél rázza a faleveleket, megtelek erővel és elkezd csipőss lenni.

Nyomorúságos utitársam hangja foszlányokban ér el hozzám. Próbálja nekem magyarázni a szüntelen munka törvényét. Mormogásának végső része az arcmozgás: — ... hát ebben nincs kétség. Mert a mi közel van hozzánk, gyakran azt nem látjuk.

SZABÓ ENDRE.

— Igen, ez úgy van, — mondom én, kissé belefáradva panaszaik egyhangúságába.

Vigasztalom néhány szóval, tudom, hogy nemrég nősült.

— Végre is, legalább nem jönnek oda boszontani magát a kis zugában, az is valami. És aztán hazamegy, a felesége várja. Boldog...

— Nincs erre időm, vagyis inkább nincs rá erőm... Mondom magának... Este, mikor hazaérek, nagyon is fáradt vagyok... Hát igen, hiszen megérti, nagyon is fáradt vagyok arra, hogy boldog lehessen a feleséggel, hiszen érti... Minden reggel eszem gondolkodok, reménykedem benne körülbelül délig, de este nagyon is össze vagyok törve, mert hogy jártam és törölgettem tizenegy óra hosszat és vasárnap tökéletesen tönkre vagyok menve a hét napjától. Van eset rá, hogy még meg sem bírok mosdani, mikor hazaérek, úgy maradok a piszkos mancsommal és vasárnap aztán, ha megtisztogatom magam, azt mondják rám: „milyen jól néz ki maga?”

(Folytatása következik.)

SZABÓ ENDRE.

A mai napokban is, mikor a közdolgok teljesen lefoglalják az emberek érdeklődését, joggal kérhet figyelmet a maga számára irodalmunk egy kitünő öreg munkása, Szabó Endre. Most június 3-án tölti be munkás élete hetvenedik évét, szép öregségben, íróasztala mellett, munka közben.

A mai fiatal nemzedék már nem ismeri olyan jól Szabó Endre költői tehetségét. A régebbi emberek jól tudják még, hogy annak a nemzedéknek, a mely a nyolcvanas években virágozott, ő volt egyik legjelesebb költője, a kit annak idején első verseskötönyve megjelenésekor diadallal ünnepeltek. Egészen egyéni hangja volt, frissen buzó és természetes, életkedvvel, humorral és harmonikus életfilozófiával. Éles szatirikus is volt, bátor forradalmi szellem, a ki korának nemcsak politikai, hanem társadalmi viszonyait is éles tollal ostromozta s az elsők egyike volt, a kik a magyar költészetben megütötték a szociális hangot. Keményen üldözte a magyar politika korrupcióját, az uralkodó osztályok kíméletlen önzését, a társadalmi és politikai elnyomást, a melyben a népet tartották. Ebbe a genrebba való verseiből néhány hónappal ezelőtt adott ki egy kötetet, forradalmi verseit, a melyekből mindenki láthatja, hogy Szabó Endre egyik úttörője volt a magyar szociális költészetnek.

Munkásságának másik része kulturális szempontból talán még nagyobb fontosságú. Ő juttatta bele a magyar kultúrába, mint ható és gyümölcsöző tényező, az orosz irodalmat. Rengeteget fordított a nagy orosz írókból, Dosztojevszkit, Tolsztojt, Csehovot, Nekraszovot, Arzhibásevet és még né-

hány más nevezetes orosz író az ő fordításából ismertük és szerettük meg s hálával tartozik neki mindenki, a ki merített az orosz lélek forrásából, hű, gondos és megértő tolmácsolásáért. Mindenki tudja azt a nagy hatást, a melyet a művelt magyarokra, különösen az újabb nemzedékre az oroszok tettek; nemcsak esztétikai értelemben, hanem az életéről, az erkölcsről s a társadalomról való gondolkodásban is ez a legmélyebb szellemi hatások egyike, a melyet a mi nemzedékünk az irodalomtól kapott s ebben Szabó Endre érdemét nem lehet eléggé megbecsülni.

A hetvenedik év munka közben találja. Most fejezte be évek óta készülő verses regényét, *A bolond* címűt s ezzel akarta megünnepelni élete e nagy fordulóját. A regény a mostani súlyos papírviszonyok közt nem jelenhetett meg; a költő szíveségből itt közöljük egy részletét:

Strófák a „Bolond” cz. verses regényből.

... De hát vajjon el még a régi,
Az ideális szerelem?
Hogy meglóhadtak érzeményi:
Nem állítom, csak képelem;
S hogy nem magát vádolja egy sem
A házassági bús duettben,
Az már épen természetes,
Hisz' nincs ember tökéletes.
Nem is lehet másképp, bolondok!
Amor finnyás, köztöködi,
Vár kényelmet, bőséget kosztot,
S ha nincs, ha már mindent kifosztott,
A szegénységtől menten megszökik.

Mi megmarad a régi tüzből:
Csak pislogó mécseske már,
Melynél bizony gyakorta tüszköl
A füsttől a családi pár,
— Nagy fényűzés a házas élet,
Nem is való tehát szegénynek,
És doktrinér volt hát, a ki
Rá törvényt is találta ki,
S nem állítom, de hát álltom
E tételnél megintelen,
Hogy az én báva emberem,
Ha vállatással rászorítom,
Nem szól ugyan, de egyet ért velem.

Csak egy mentés van már, hiába!
Valamely biztos hivatal,
Be kell törödni az igába,
Ha éhen veszni nem akar,
A logika helyes, világos;
No hát nem kell haborzni már most,
Csak be kell hunyni a szemét,
Aztán neki mentől elébb!
Hiszen minden barátja így tett,
— Kár volt gyönyölni azokat! —
Jól is megy dolga mindegyiknek,
S ha ő családján így segíthet,
Neki sem lehet nehéz ez áldozat.

S mint oroszlan a ketreczében
A földön búsán elhasal,
S nem bánja már: akárki nézze,
Mert ő most már se lát, se hall,
Úgy ül Danó a hivatalban.

A „MARIKA” CZIMŰ OPERA BEMUTATÓJA A NEMZETI OPERAHÁZBAN.

Baloldalon Mihály gazda (Kálmán Oszkár), középen Marika (Sámson Mária), jobbról Péter (Gábor József).

Oly szóval, oly mozdulatlan
Ír, megadással forgat át
Sok üres akta-garmadát,
Jól tudja, hogy ebből mi jön ki,
Hogy a köznek ez mit sem ér,
De úgy van vele, mint a többi:
A rá kimért órák kitölti
És megvan a biztos falat kenyér.

Jaj, a kenyeret nem mi esszük,
De megesz minket a kenyér,
Unott munkát végezve egy szük
Otthon kényelmeir; —
A mi tál magasra törne bennünk,
Ah, aztal nem lehet bibelnünk
S ha lelkünkbe felsír a vágy,
El kell csitítani nyomba hát,
Hajh, mennyi szárnyaló törekvés
Zuhant már ilyformán hanyat...
Igaz, hogy nagy baj mégse lett, és
Áll a világ s tovább halad —
Hát ember ezzel vigasztalad magad...
Szabó Endre.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

MARIKA.

A Magyar Nemzeti Operaház ujdonsága
május 22-én.

Wagner Richárd születésének évfordulóját operaházunk magyar, nemzeti irányú mű bemutatásával ülte meg. A *Marika*, kétfelvonásos opera: magyar falusi tragédia; *Földes Imre* ismert színpadi író szövegére egy nagytehetségű fiatal zeneszerzőnk írta a zenéjét, már három évvel ezelőtt, 20 éves korában: *Krausz Mihály*, a kinek időközben vonós hármását és négyesét, egy kilenczest, továbbá hegedűre írt fényes hangversenydarabját, sőt egy szimfoniáját is előadták.

Hubay Jenőnek „A falu rossza” (1896) óta csak egyetlen paraszttárgyú magyar operáról tudunk: Orbán Árpád szép „Katinká”-járól, a melyet, sajnos, csak Krecsányi társulata adott elő (1898) a budai színpadon, a hol a kiváló tehetségű zeneköltő karnagy volt. Csakhogy mind a két operában számos népies, azaz nemzeti ízű dal (ária) volt; a magyartárgyú operáknak e hagyományával azonban a „Marika” zeneszerzője úgyszólván teljesen szakított; itt-ott („Elmegyek én még egyszer”) ott van az énekszólamban a magyaros lüktetés, de a hol kerek („zár”) áriát írt, annak csak kicsiny részét magyaros. Pompás zenekarban gyakran hallunk, igen különféle ritmú, gazdag változatoságú, magyaros (és, a mi más: cigányos) dalokat, de egészében a mű nemzetközi jellegű, meglehetősen modern — olykor Strauss Richárd nyomán egy-két ütemen át egyszerre több skálában mozgó — és művészién kidolgozott, aprólékos gondnal s virtuóz készséggel hangszerezett, jellemző zene. Hogy kisebb mozzanatokban gyakran emlékeztet ünneplést szerzők műveire: azt igazán nem szabad szemére hányunk annak a fiatal embernek, a kinek élete másfél évtized óta azzal telik el, hogy magába szedi a mult zenéjét. Lesz ideje

érelődni; Wagneről 24 éves korában senki sem tudta, hogy lángelme.

A ki gyakran látogatja az operát, — főleg ha a magyar népeletet nem ismeri — nagy élvezetet találhatott „Marika” gyöngéd, lendületes és helynyugtalanul, soha ki nem elégtűn s az élérettel mindig elégedetlenül, a formával, minden eredmény csak arra jó neki, hogy újabb eredményeket igyekezzen felépíteni reá. Révész azon már rég túlfejlődött, hogy magát a realitást ábrázolja, most már a realitás mögött és fölött levő dolgokra törekszik, az élet megfoghatatlan értelmének, dolgok lírájának megértésére. Ez a líra kiömlik belőle mindenre és jelentőséget ad mindennek, a legkisebb dolognak is, fölmenti az írókat az alól, hogy mesét, bonyodalmat, körülrajzolt alakokat teremtsen, a realis jelenségek csak kiindulópontok, arravalók, hogy megérintse velük a hűrt, a mely aztán peng, muzsikál tovább. Mindig van valami meghatottság benne, a szeretet meghatottsága, az író szíve tele van túlaradó szeretettel, a mely keblére öleli az egész mindenséget, de különösen az embereket s azok közül is az elhagyottakat, a szenvedőket, a Krisztus ügyüjjeit s benső áhitattal tud elgyönyörködni a természet egy jelenségén, a péklegény és a kertészleány furcsa szerelmén s a munkásember bütykös, durva kezén. Mély zenésű szociális költészet ez, nem a pártprogrammok zajos páthosza, a jelszavak és aktualitások retorikája, hanem az a szívbéli, az író lényébe szivódott szocializmus, a mely nem egyéb, mint testvéri érzés a szenvedő tömegekkel és a szenvedő egyénekkel, a munkának a küzdésnek, a nyomornak áhitatos tisztelete, programmszerűség nélkül, de élményből, igaz átérzésből. Szocializmusa annál igazibb, mert szándékosan nélkül, önkénytelen, lelki kényszerből fakadó. A mód, a hogy megszólal, tömény, néha szinte túlsűrű művészet, mely épen tömény voltánál fogva érinti olykor azt a határt, a hol már a modorosság kezdődik. Révész Béla a magyar szocializmusnak eddig legkiválóbb írója, talán az egyedüli fenntartás nélküli, igazi művésze, ő rakja annak a hídakat a pilléereit, a mely átvezet az egyes osztályok irodalmából a nagy tömegek egyetemes, osztálytalan irodalmához.

A róvid operával együtt adták új szereposztásban *Dohnányi Ernő* nagy művészzel, sok finomsággal komponált némajátékát: „Pierrette fátyla”-t. A karnagyj polczon a jeles zeneszerző remekelt, a színpadon pedig előtárs: Galafrés Elza. Kétinő Pierre volt Toronyi Gyula, előkelő Arlecchino: Zöbisch Ottó balletmester.

Kereszty István.

Miniaturók. Rövid, apróra kidolgozott, erős lírával aláfestett képek, a világ roppant hullámverésének kicsi cseppjei, a melyekben szívárványosan tükröződik az élet napfénye és borúja, mind külön-külön, önálló egész, együttvéve pedig összefüggő egészebe kapcsolódnak s ebben az egységben megnőnek és megsúlyosodnak — ez *Révész Béla* szép új könyvének foglalat. Prózában vannak írva, de igen gyakran egészen versnek hatnak, nemcsak tartalmuk erős lírai színezetése miatt, hanem még inkább versszerű tagozottságuk, belső kiképzésüknek a vers belső formájához való hasonlósága és stílusuk erős ritmikája miatt, a mely sokszor már-már azon a határon van, hogy a próza kényelmesebb és szétterülő árterületéről önként beleömlik a vers keskeny, szigorúbban

MATTONI-FÉLE
GISSHÜBLER
természetes
égyényes SAVANYÚVIZ

Megjelent a
LA HONGRIE REPUBLICAINE
(Quatrième année de la Revue Franco Hongroise)
Előfizetési ár egy évre 40 K, fél évre 20 K.
Előfizetéseket elfogad a szerkesztőség:
Budapest, IV., Semmelweis-u. 4.
(Blockner hirdetési iroda) és Szeged, Pallavicini-u. 5.

MEGJELENT!
A többtermelés könyve
vagy
A kisgazda tudománya
Írta: Alvinczy Mihály.
E könyv a magyar kisgazdának akar útmutatója és vezetője lenni, rámutatva a többtermelés szükségességére és lehetőségére. Tárgyalja az okosru gazdálkodás egyes ágait, elsősorban és legkimerítőbben a gazdasági növénytermelést és állattenyésztést. A mű terjedelme 312 oldal.
Ára 8 korona.
Kapható:
LAMPÉL R. könyvkereskedése (Wodianer P. és Fiai r.-l.-nél), Budapest, VI., Andrásy-ut 21. és minden könyvkereskedésben.

Fiatalos, üde arczbőrt
varasról elő 10 nap alatt és eltávolított minden tetűtől, ugymint miteszert, pattanás, sárgafolt, ránc, orrvörösség, lilacsos, hervadt, pettyesbűt bőr, a Dr. Kapszting-féle szappan-szer. A kura egyszerű, otthon véghezvihető, minden testtípusra alkalmas. Felhasználás után az arc bőre ragyogó szépségben, gyermeki bőrszínben és tisztaságban pompázik. 1 üveg 15 — K. Diszkrét szállítás utánval. — Gyár: **KIVARTON & Co.** — Székhely: **GEORGE ANTON** Budapest, VIII., József-kört 23. (Főlelet 1.)

A házi- és kertgazdaság
hasznos útmutatói:

A zöldségtermesztés. A zöldségfélék eltarthatása, konzerválása. Írta *Rombay Deszö*. Ára 1 K 80 f.
Az aprójszág tartása és nevelése. Írta *Krolopp Alfréd*. — Ára 3 K 60 f.
A bogycs gyümölcsök tenyésztése és értékesítési módjai. Írta *Szántó Péter*, átdolgozta *Kuthy Béla*. — Ára 1 K 80 f.
A kis gyümölcstermelés. A gyümölcsfák tenyésztése és ápolása. — Ára 1 K 80 f.
Szőlőművelés a legújabb elvek és tapasztalatok alapján. Írta *Rombay Deszö*. — Ára 3 K 60 f.
Meleggáz a házikertben. Korai és igen korai konyhakerti vetemények előállítására hasznos. Írta *Sávoly Sámuel*. — Ára 1 K 80 f.

Kaphatók és megrendelhetők:
A Franklin-Társulat (Méhner Vilmos-féle) könyvkiadóhivatalában.
Budapest, IV., Egyetem-utca 4. szám.

Szerkesztői üzenetek.

A nap lezáll. Jaj azoknak, stb. Ezeket a verseket nem írta igazi költő: belsőleg formátlanok, dagályosak, a képeken nincs meg a vizó ereje s a nyelvük merev, a mondanivaló inkább kieszt, mint átélt és alapjában véve súlytalan.

A mészáros kutyája. Ugyes novella, rutinnal van írva, de a mi izlésünk szerint túlságos olcsó hatásokkal dolgozik.

Halálsovágás. Tipikus Ady-utánzat; a költőnek külsőségeit elcsajátította, de a költői szellemből nincs benne semmi.

Előfizetési feltételeink:

A «Vasárnapi Ujság» negyedévre 12 korona, félévre 24 korona, egész évre 48 korona.

Az előfizetések a «Vasárnapi Ujság» kiadóhivatalába, Budapest, Egyetem-utca 4. szám küldendők.

KÉPTALÁNY.

A «Vasárnapi Ujság» 14—15 számában megjelent képtalány megfejtése: Szállodgáló vándorfellel.

Szerkesztőségi iroda: Budapest, IV., Vármege-u. 11.

LOHR MÁRIA (KRONFUSZ)
A főváros első és legnépszerűbb csipke-tisztító, vegytisztító és kefeztető szappanok gyártója.
Fiókok:
II. Fő-utca 27, IV. Ekk-út 6, Kezkeneti-utca 14, V. Harminczad-utca 4, VI. Teréz-gyári intézete, körút 39, Andrásy-út 16, VIII. József-kört 2. Telefon: léca. 2—37.

Hajnövesztő, amilyen még nem létezett.
Rövid idő alatt dúsa hajjal növeszt és megakadályozza a hajhullást, megóvja a korai ösztölést és az ősz hajnak eredeti színt visszahozza. Egy hónap alatt fényes eredmény. Ára 15 és 20 K. **BOTAR Z. REGINA** kozmetikai műintézet.
Budapest, VII., Erzsébet-kört 34. I. em.
Aranyföldes és villanymasszázs egész nap.

HIRDETÉSEK
FELVÉTELNEK
BLOCKNER I.
HIRDETŐIRODÁBAN
IV., SEMMELWEIS-
UTCZA 4. SZÁM.

Tanuljon tárogatót minden magyar!

A «Wagner»-féle tárogató-iskola nemcsak tárogatóra, hanem kottára is megtanít minden zenekedvelőt vagy kezdőt a legrövidebb időn belül. Úgyes példakkal magyarázza az iskola miként kell kottát olvasni és tárogatózni úgy, hogy tanítóra egyáltalán nincs szükség és mégis gyorsan tanulunk. A «Wagner»-féle tárogató-iskola gyönyörű magyar népdalokat, újabb magyar és régi kurucz dalokat tartalmaz, többek között:

Csillagfényes nyári éjjel,
Messze mentél, nagyon messze,
Cserebogár, sárga cserebogár,
Ha majd egyszer a siromon,
Vallomás,
Három hervadt rózsza,
Fürdik a holdvilág,
Kék nefelejts,

Ugy még sohasem volt,
Ocskai brigadéros,
Hoffmann meséiből,
Eredeti Rákóczi nóta,
Bordal a „Bánk bán“-ból,
Bihari kesergője,
„Tosca“ operából,
Zsindelyezik a kaszárnya,

Leszopom a jó bort, stb. stb.

A «Wagner»-féle tárogató-iskola gyönyörű ábrákkal, nagy alakban, finom kivitelben, csekély 6 koronáért kapható minden papír-, könyv- és zeneműkereskedőnél, vagy a kiadónál

W Á G N E R

országszerte elismert elsőrendű magyar
hangszer- és beszélőgépek nagyáruháza

Budapest, VIII., József-körút 15. szám

Vidéki rendelésnél az összeg előre küldendő! Wagner-féle tárogatók 500 koronáig! Árjegyzék 50 fillér bélyeg ellenében bérmentve. Óvás! Figyeljen a «Wagner» névre, hogy máshoz be ne tévedjen.

23. SZÁM. 1919. (66. ÉVFOLYAM.)

SZEPIRODALMI ÉS ISMERETTERJESZTŐ HETILAP.

BUDAPEST, JUNIUS HÓ 8.

Szerkesztőségi iroda: IV. Vármegye-utca 11.
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.

Egyes szám
ára 1 Kor.

Előfizetési feltételek:

Egészre — 48.— korona
Félévre — 24.— korona
Negyedévre — 12.— korona.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag megállapított viteldíj is csatolandó.

A SZOLNOKI KÖZÚTI HÍD LÁTKÉPE A POSTA- ÉS TÁVIRDA KÖZPONT ÉPÜLETÉRŐL EGY ELLENSÉGES GRÁNÁTVÁGTA NYILÁSON ÁT.